ΤΑ ΟΥ ΦΩΝΗΤΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς παρούσης μελέτης μὲ ὤθησεν οὐχὶ βεβαίως ἡ πρόθεσις νὰ σκανδαλίσω τοὺς ἀναγνώστας μου ἀναπτύσσων θέματα τὰς ταπεινοτέρας ὁρμὰς ὑποδαυλίζοντα, ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία μου νὰ γνωσθῇ μία ἀκόμη, ἐλάχιστα γνωστή, πλευρὰ τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν προγόνων μας εἰς τὰ ἤθη καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν ἀναφερομένη[1].

Ὁ σκοπός μου εἶναι μόνον ἐπιστημονικός, ἡ δὲ μελέτη συνέχεια καὶ συμπλήρωσις παρομοίων διατριβῶν εἰς τὰ σεξουαλικὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀναφερομένων.

Ἐν ᾧ διὰ τὴν διαπραγμάτευσιν παρομοίου θέματος κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν αἱ πηγαὶ δὲν εἶναι σπάνιαι (κείμενα, ἔργα μικροτεχνίας, ἀγαλμάτια, δακτυλιόλιθοι, εἰκόνες ἐν ἀγγείοις, νομίσματα κτλ.), δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ διὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, καθ ἣν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς καὶ αἱ περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεις ἦσαν κατὰ πολὺ διάφοροι.

Ἰσχνὰς πληροφορίας μᾶς παρέχουσι, κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχήν, τινὰ τῶν ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ, ἰδίᾳ ὁ Ψευδολογιστής, ὁ λόγος Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Ταρσεῖς καὶ τὰ Ὀνειροκριτικὰ τοῦ Ἀρτεμιδώρου, πλείονας Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ἐν ἄλλοις ἔργοις του, καὶ μάλιστα ἐν τῷ Παιδαγωγῷ του, ἔπειτα ὁ Χρυσόστομος εἰς διαφόρους λόγους του, ἰδίᾳ εἰς τὸν περὶ παιδεραστῶν καὶ μαλακῶν[2], καὶ ὁ Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης ἐν τῷ περὶ θηλυδριῶν ἀνδρῶν[3], ἐπιγράμματά τινα τῆς Παλατίνης Ἀνθολογίας εἰς ἑταίρας, αἱ Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὰ περὶ παιδεραστίας, μοιχείας καὶ πορνείας κεφάλαια, οἱ Νόμοι, ἐν τοῖς περὶ ποινῶν κεφαλαίοις, καὶ μάλιστα ὡρισμέναι Νεαραὶ διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ Κανόνες τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ ὅσα οἱ σχολιασταὶ αὐτῶν γράφουσιν, οἱ Νομοκάνονες, ἰδίᾳ εἰς τὰ περὶ ἐξομολογουμένων κεφάλαια, καὶ δὴ τὸ Κανονικὸν Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ[4], αἱ πληροφορίαι ἃς ἐκ τῶν Πατέρων καὶ διαφόρων Βυζαντινῶν κειμένων συνεκέντρωσεν ὁ Ν. Σουβόρωφ εἰς τὴν ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ τῶν Βυζαντινῶν Χρονικῶν δημοσιευθεῖσαν μελέτην του περὶ τῶν πιθανῶν συστατι-

---

1. Ἔργα πραγματευόμενα θέμα ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς παρούσης μελέτης ὑπάρχουσι πολλά, ταῦτα ὅμως κυρίως ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχήν.

2. PG, 60, 415 ἑξ.

3. PG, 78, 525.

4. Πβ. καὶ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων, PG, 88, 1904 ἑξ.

κῶν τῆς εἰς ἐξομολογουμένους καὶ μετανοοῦντας ἀρχαιοτάτης τάξεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ οἱ κανόνες Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ, τὰ Βυζαντινὰ ὀνειροκριτικὰ βιβλία, ὡρισμένα ἁγιολογικὰ κείμενα περιγράφοντα τὸν βίον ἁμαρτωλῶν γυναικῶν, ὡς εἶναι ὁ Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, καὶ τέλος ὅσα ἐν παρέργῳ σημειώνουσιν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι καὶ ἐν μέρει τὰ ἰατρικὰ βιβλία.

Διὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας ὑλικὸν παρέχουσι τὰ στιχουργήματα ἐλευθεριαζόντων στιχοπλόκων, ὡς τοῦ Κρητὸς Στεφάνου Σαχλίκη καὶ τοῦ στιχουργήσαντος τὸν Ἔπαινον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν.

Περὶ εἰδικῶν Βυζαντινῶν μονογραφιῶν, ὡς ἦσαν τῶν ἀρχαίων Φιλαινίδος καὶ Ἐλεφαντίνης τὰ Ἑταιρικὰ σχήματα[1], καὶ τῆς διασώσεως σχετικῶν εἰκόνων, οὐδὲ λέξις· μνείαν γενικὴν μόνον περὶ τῶν τελευταίων ἔχομεν προκειμένου περὶ διακοσμήσεως τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν, ὡς κατωτέρω θὰ εἴπωμεν. Ἐν τῷ προκειμένῳ δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ πόλεμος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ὑπ' αὐτῆς καταστροφὴ ἔργων σκανδαλώδους περιεχομένου.

Προτοῦ εἰσέλθω εἰς τὸ θέμα μου, ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω ὅτι, ὅσα κατωτέρω θὰ εἴπω, ἀποτελοῦσιν ἐκτροπὰς διεστραμμένων ἀτόμων σφόδρα ψεγομένας, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς συνηθείας τῆς μεγίστης πλειονότητος τοῦ ἐγκρατοῦς Βυζαντινοῦ λαοῦ.

Οἱ Βυζαντινοί, παλαιάν, κακὴν συνεχίζοντες συνήθειαν, τὴν τῶν παιδικῶν, δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τοῦ πάθους τῆς παιδεραστίας καὶ ἀνδρομανίας, τὸ ὁποῖον ὑπελάμβανον ὡς δαιμόνιον, καὶ δὴ τὸ αἰσχρότατον τῶν δαιμονίων[2]. Τοῦτο, κατὰ συγγραφέα τῶν μέσων τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, Νεῖλον τὸν ἀσκητήν: «εἰσέφερε τῇ ψυχῇ παῖδας εὐειδεῖς φαντασιοῦσθαι παρακαλοῦντας τὸν νοῦν καὶ προτρέποντας πρᾶξαι τὴν ἁμαρτίαν»[3].

Κατὰ τοὺς Βυζαντινούς, τὰ εἴδη τῆς ἀρσενοκοιτίας ἦσαν τρία· τὸ πρῶτον, τὸ καὶ ἐλαφρότερον, ἦτο «τὸ παρ' ἄλλων παθεῖν», τὸ δεύτερον, τὸ βαρύτερον τοῦ πρώτου, «τὸ ποιῆσαι εἰς ἕτερον» καὶ τὸ πάντων βαρύτατον «τὸ παθεῖν παρ' ἑτέρου καὶ ποιῆσαι εἰς ἕτερον»[4].

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι, ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον,

---

1. Κατὰ τὸν Σουΐδαν: «Ἀστυάνασσα Ἑλένης τῆς Μενελάου θεράπαινα, ἥτις πρώτη τὰς ἐν τῇ συνουσίᾳ κατακλίσεις εὗρε καὶ ἔγραψε περὶ σχημάτων συνουσιαστικῶν, ἣν ὕστερον παρεζήλωσαν Φιλαινὶς καὶ Ἐλεφαντίνη αἱ τὰ τοιαῦτα ἐξορχησάμεναι ἀσελγήματα».

2. Μακάριος Αἰγύπτιος, PG, 34, 224. Ἀκολουθία ἁγίου Ἀνδρονίκου (Κυπριακαὶ Σπουδαί, 12, 165).

3. Νείλου, Ἐπιστολαί, PG, 79, 449.

4. Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις τῶν ἐξομολογουμένων, PG, 88, 1893. Κανόνες τῶν ἁγίων Πατέρων (Βυζαντινὰ Χρονικὰ Πετρουπόλεως, 8, 413).

τόσον τὸ πάθος εἶναι εὐρύτερον διαδεδομένον. Κατὰ τὸν Α΄ μ.Χ. αἰῶνα, Δίων ὁ Χρυσόστομος, περὶ τῶν Βορυσθενιτῶν ὁμιλῶν, λέγει ὅτι οὗτοι ἐμαίνοντο περὶ τοὺς ἔρωτας τῶν ἀρρένων, παραμείναντος παρ' αὐτοῖς τοῦ πάθους ἐκ τῆς μητροπόλεως[1], ὁ αὐτὸς δὲ συγγραφεύς, ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ του, ὁμιλεῖ περὶ πορνοβοσκῶν συγκεντρούντων ἐν Εὐβοίᾳ εἰς ρυπαρὰ οἰκήματα αἰχμάλωτα σώματα γυναικῶν ἢ παίδων[2].

Μετὰ ταῦτα, μνείαν κιναίδων ἤ, ὡς ἔλεγον, τῶν νοσούντων τὴν θήλειαν ἢ γυναικείαν νόσον, ποιεῖται ὁ Λουκιανὸς ἀναφέρων τὴν τότε δημώδη παροιμίαν: «θᾶττον ἂν πέντε ἐλέφαντας ὑπὸ μάλης κρύψει τις ἢ ἕνα κίναιδον» καὶ βεβαιῶν ὅτι ἡ συνάντησις πρωῒ κιναίδου ἐθεωρεῖτο κακὸς οἰωνός[3].

Ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ψέγων τοὺς ἀνδροβάτας[4], προσθέτει: «τὸ δὲ ἄρρεν οὐδενὶ τρόπῳ χαρίζεται θήλειαν ἀπόλαυσιν»[5].

Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς βεβαιοῖ ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ ἐθνικοὶ σύγχρονοί του προῆγον οὐ μόνον τὰς κόρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄρρενας· καὶ ὅτι: «ἀνδρογύνων καὶ ἀρρητοποιῶν πλῆθος κατὰ πᾶν ἔθνος ἐπὶ τούτου τοῦ ἄγους ἕστηκε»[6].

Τὴν συνήθειαν τῆς ἀρσενοκοιτίας πιστοποιεῖ ὁμοίως καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὅταν ἐν τοῖς Ὀνειροκριτικοῖς του γράφει ὅτι, ἐὰν νέος ἴδῃ ὅτι ἐγένετο γέφυρα: «πόρνος γενόμενος, πολλοὺς ὑποδέξεται»[7].

Τὸ πρᾶγμα ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Ἀθηναγόρας, παρατηρῶν ὅτι τότε: «ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὰ δεινὰ κατειργάζοντο»[8], συμμαρτυροῦντα ἔχων καὶ τὸν Κλήμεντα[9].

Ἐπανειλημμένως τοῦ πάθους ἐμνημόνευσε καὶ σφοδρῶς αὐτὸ ἔψεξε Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. Ὁ πατὴρ οὗτος ἀπέτρεπε τοὺς συγχρόνους του ἀπὸ ἀρρενομιξίας καὶ ἀκάρπου σπορᾶς, πιστοποιῶν ὅτι οἱ σύγχρονοί του ἦσαν «περὶ τὰ παιδικὰ ἐμμανῶς ἐπτοημένοι»[10], ὅτι συχνὰ οἱ ἄνδρες ἔπασχον τὰ γυναικῶν, τῆς λαγνείας καταστάσης ν ό μ ο υ, ἤτοι κοινῆς συνηθείας, ὅτι οἱ παῖδες εἶχον διδαχθῆ νὰ ἀρνοῦνται τὴν φύσιν καὶ νὰ προσποιοῦνται ὅτι

1. Δ ί ω ν ο ς Χ ρ υ σ ο σ τ ό μ ο υ, Βορυσθενικός, 8.
2. Δ ί ω ν ο ς Χ ρ υ σ ο σ τ ό μ ο υ, Εὐβοϊκὸς ἢ κυνηγός, 133.
3. Λ ο υ κ ι α ν ο ῦ, Πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, 23. Ἔπιθι καὶ τὸ ἐργίδιον αὐτοῦ Ψευδολογιστής, 17, 20.
4. Λ ο υ κ ι α ν ο ῦ, Ἔρωτες, 22, 26.
5. Λ ο υ κ ι α ν ο ῦ, Ἔνθ' ἀν., 28.
6. Ἰ ο υ σ τ ί ν ο υ φ ι λ ο σ ό φ ο υ κ α ὶ μ ά ρ τ υ ρ ο ς, Ἀπολογία πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν, PG, 6, 369, 372.
7. Ἀ ρ τ ε μ ι δ ώ ρ ο υ, Ὀνειροκριτικά, 4, 66 (σ. 242, 26· Hercher).
8. Ἀ θ η ν α γ ό ρ ο υ, Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν, 6, 968.
9. Κ λ ή μ ε ν τ ο ς, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 210, 10· Stählin).
10. Κ λ ή μ ε ν τ ο ς, Παιδαγ., 3, 4, 44 (σ. 262, 7· Stählin).

εἶναι γυναῖκες[1] καὶ τέλος ὅτι εἰς τὰ συμπόσια συχνὰ εἰσήρχετο πλῆθος κιναίδων[2].

Μετὰ τὸν Κλήμεντα, Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος (PG, 34, 224) καταρᾶται τὴν τῶν Σοδόμων ἀσθένειαν, ἢ Σοδομικήν, ὡς λέγει, ἁμαρτίαν, ὁ Λιβάνιος δὲ λόγον ποιεῖται περὶ τῶν «μισθὸν διὰ τὴν ὥραν λαμβανόντων»[3] καὶ περὶ τῶν «ἐπὶ οἰκήματος καθημένων, οἵτινες ἐχαλέπαινον κίναιδοι ὀνομαζόμενοι»[4], ἀναφέρει δὲ τότε καὶ μαστροπόν τινα νέων Σαβινιανόν[5].

Ὁ μαθητὴς τοῦ Λιβανίου ἱερὸς Χρυσόστομος ὁμιλεῖ περὶ μαλακῶν ἢ ἐπὶ τῆς σκηνῆς μαλακιζομένων νέων[6] καὶ πιστοποιεῖ ὅτι πολλοὶ ἐπὶ τῶν χρόνων του, παρατρέχοντες τὰς γυναῖκας: «ἀρρένων σώμασιν ἐνύβριζον»[7], ὅτι ἄλλοι ἐσκόρπιζον τὴν περιουσίαν των «παισὶ πεπορνευμένοις»[8], ἄλλοι δὲ πάλιν ἠνάγκαζον τοὺς νεαροὺς ὑπηρέτας των: «ὑπηρετεῖν διακονίαις ἀτόποις καὶ ἔρωτι μιαρῷ», προσθέτων ὅτι τὸ κακόν: «ἦν ἐν τῇ συνηθείᾳ τῇ κοινῇ»[9]. Καὶ συνεχίζων, μετ' ἀπογοητεύσεως λέγει ὅτι καταντᾷ νὰ εἶναι περιττὸν τὸ τῶν γυναικῶν γένος, ἀφ' οὗ πάντα τὰ ἐκείνων πράττουσιν οἱ ἄνδρες, καὶ ὅτι ἡ παιδεραστία ἐπὶ τῶν χρόνων του ἦτο νόμος, τῶν ἀνδρῶν: «ἐν μέσαις ταῖς πόλεσι τὴν ἀσχημοσύνην ἐργαζομένων»[10].

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁμιλεῖ δι' ἀσελγὲς μειράκιον ὥσπερ αἱ πόρναι αἰσχρὰ λυγιζόμενον[11] καὶ καμπτόμενον[12], διὰ θηλυδρίας ἄρρενας, οἵτινες οὔτε ἄνδρες ἦσαν οὔτε γυναῖκες καὶ οἵτινες ἦσαν ἄνδρες διὰ τὰς γυναῖκας καὶ γυναῖκες διὰ τοὺς ἄνδρας[13].

Καὶ ἡ κακὴ συνήθεια συνεχίζεται. Βασίλειος ὁ Μέγας εἰς τὸν 87ον κανόνα του ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἀρρητοποιίας τῶν ἀρρένων[14], Γρηγόριος δ' ὁ Νύσσης διὰ τὴν ἐπὶ τῶν χρόνων του παιδεραστίαν[15].

---

1. Κλήμεντος Παιδαγ., 2, 10, 87 (σ. 210, 21)· 3, 3, 21, 2 (σ. 249).
2. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 4 (σ. 353, 12· Stählin).
3. Λιβανίου, Ἔχων τις γυναῖκα καὶ ὧν ὑπὸ πατρὶ ἀπεδήμησε, § 42 (τόμ. 7, 573· Förster).
4. Λιβανίου, Πρὸς Ἀριστείδην ὑπὲρ τῶν ὀρχηστῶν, 39 (τόμ. 4, 444· Förster).
5. Λιβανίου, Ὑπὲρ Θαλασσίου, 28 (τόμ. 3, 321· Förster).
6. Χρυσόστομος, PG, 49, 229· 57, 427· 62, 236.
7. Χρυσόστομος, PG, 60, 472.
8. Χρυσόστομος, PG, 61, 102, 495.
9. Χρυσόστομος, PG, 59, 513· 62, 706.
10. Χρυσόστομος, PG, 47, 361.
11. Ὅρα ὅτι παρ' ἀρχαίοις οἱ κίναιδοι ἐχαρακτηρίζοντο ὡς λελυγισμένοι (Πολυδεύκους, Ὀνομαστ., 6, 127).
12. PG, 36, 217. ΒΒΠ, Β' ΙΙ, 127.
13. PG, 37, 1583, 1584.
14. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 268.
15. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 309.

Τὸ κακὸν κατὰ τὸν Δ΄ πρὸς τὸν Ε΄ αἰῶνα εἶχε πολὺ ἐνταθῆ, ὡς δεικνύουσι καὶ αἱ ἀνωτέρω μαρτυρίαι καὶ ὡς ἐπιπροσθέτως ἐπιβεβαιοῦσιν ὅ τε Ἀμασείας Ἀστέριος ὁμιλῶν δι' «ἀνδρογύνους ὤνιον παρέχοντας τῷ δήμῳ τὴν ὥραν»[1] καὶ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης ἀποφαινόμενος ὅτι οὐδείς, ἀνδρικὸν ἔχων φρόνημα, δέον νὰ παρασύρεται ὑπὸ τῶν ἀνδρογύνων: «τῶν τὸν ἀνθρώπινον ἐξορχουμένων βίον»[2], πρὸς δὲ ὁ ἀσκητὴς Νεῖλος συνιστῶν νὰ φεύγωσιν οἱ σύγχρονοί του τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀκαθάρτων νέων τῶν τε εὐμόρφων καὶ τῶν ἀμόρφων[3] καὶ αἱ Διαταγαὶ δὲ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων συνιστῶσαι: «οὐ παιδοφθορήσεις· παρὰ φύσιν γὰρ τὸ κακόν»[4]. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔπειτα ὁμολογεῖ ἐν ταῖς Νεαραῖς του ὅτι τινὲς τῶν συγχρόνων του ἀδεῶς ἐτόλμων «ἄρρενες ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην ἐργαζόμενοι»[5].

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ ἱστορικὸς Ἀγαθίας πιστοποιεῖ ὅτι κατὰ τὸν ϛ΄ αἰῶνα οἱ ἄνδρες: «εἰς ἀλλήλους ξεῖνον ἄγουσι γάμον»[6], ἐν ἐπιγράμματί του δὲ ὁμιλεῖ διὰ τὴν παιδομανῆ ἀλιτροσύνην[7], ἐπιμαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Νηστευτής, ὅταν συνιστᾷ εἰς τὸν ἐξομολόγον νὰ ἐρωτᾷ τὸν ἐξομολογούμενον «περὶ ἀρσενοκοιτίας» καί: «εἰ, παρὰ φύσιν, εἰς ἄνδρα ἢ εἰς παιδίον περιέπεσε»[8].

Κατὰ τὸν Η΄ αἰῶνα, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ὁμιλεῖ διὰ τοὺς «ἀσχημοσύνην πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐπιδεικνυμένους»[9], κατὰ τὸν Θ΄, ἐν τῷ Ὀνειροκριτικῷ τοῦ Ἀχμὲτ γίνεται μνεία περὶ συνουσιασμοῦ μετὰ νεανίου[10], ἐν τῇ Ἐκλογῇ δὲ τῶν νόμων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (PG, 113, 540) ξίφει ἐτιμωροῦντο οἱ ἀσελγεῖς οἵ τε ποιοῦντες καὶ οἱ πάσχοντες.

Κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἀθανάσιος ζητεῖ ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον νὰ μὴ μένωσιν ἀτιμώρητοι οἱ ἀρρενομανοῦντες[11], κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἡμετέρας αὐτοκρατορίας ὁ Ἰωσὴφ Βρυέννιος φρονεῖ ὅτι εἰς τὸ κράτος ἐπήρχοντο τὰ δεινά, διότι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν «ἀρρενομανίαις ἐγκείμενοι»[12].

Τὰ αὐτὰ ἐφρόνει καὶ ὁ Γεωργηλᾶς, ὅστις ἐπίστευεν ὅτι τὴν ὑποδούλω-

---

1. PG, 40, 221.
2. PG, 78, 525.
3. PG, 79, 284.
4. PG, 1, 1000.
5. JN, 2, 398.
6. Ἀγαθίου, Ἐπιγράμματα, ἐπίγρ. 82, στίχ. 8 (Βόνν.).
7. Πβ. Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν, V, 302, 8.
8. PG, 88, 1912, 1893.
9. PG, 99, 1728.
10. Ἀχμέτ, Ὀνειροκριτικόν, κεφ. 128, σ. 79, 1 (Drexl).
11. Μανουὴλ Γεδεών, Κανονικαὶ διατάξεις, 2, 46.
12. Ἰωσὴφ Βρυεννίου, Τίνες αἱ αἰτίαι τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν, 3, 119 (Βουλγάρεως).

σιν τοῦ ἔθνους εἰς τοὺς Τούρκους προεκάλεσαν, πλὴν ἄλλων, καὶ οἱ ἀνδρομανιές[1], ἐν ᾧ ὁ Μανόλης Σκλάβος συνίστα νὰ ἀφήσωσιν οἱ σύγχρονοί του τὴν ἀρσενοκοιτίαν[2].

Τέλος, κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὁ Κύπριος χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιρᾶς πιστοποιεῖ ὅτι τὴν ἀρσενοκοιτίαν πολὺ συνήθιζον τότε οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμμοχώστου[3].

Τὰ παιδικὰ ταῦτα, μέχρι τοὐλάχιστον τοῦ Ϛ' αἰῶνος, ἐκαλοῦντο δηλίκια (λατ. deliciæ)[4] καὶ ἦσαν εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων ἢ νεαροὶ δοῦλοι ἢ καὶ εὐνοῦχοι πρὸς φυλακὴν μὲν τῶν γυναικῶν παραλαμβανόμενοι, οἱ ἴδιοι ὅμως ὑπὸ τῶν δεσποτῶν ὡς γυναῖκες χρησιμοποιούμενοι[5], παρὰ τὰς ὑπὸ τῶν νόμων ἐπιβαλλομένας ποινάς[6].

Κατὰ τὸν Γεώργιον Μοναχόν, τὰ ὄντα ταῦτα, μὴ δυνάμενα κανονικῶς νὰ συνευρεθῶσι μετὰ γυναικῶν: «διὰ χειρὸς καὶ δακτύλου ἔφθειρον τὰς ἀθλίας»[7].

Περὶ τῶν εὐνούχων τούτων, κατὰ τὸν Δ' πρὸς τὸν Ε' αἰῶνα, ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος λέγει ὅτι: «τὰ τῶν γυναικῶν ἔπασχον μετ' ἀνδρῶν ὡς γυναῖκες μαλακῶς εὐναζόμενοι»[8]. Κατὰ τὸν Ϛ' αἰῶνα, Ἰωάννης ὁ Νηστευτὴς ἐζήτει, ἵνα ὁ ἐξομολογούμενος ἐρωτᾶται «περὶ συνουσίας εὐνούχου» (PG, 88, 1921), κατὰ δὲ τὸν Θ' ἐν τῷ Ὀνειροκριτικῷ τοῦ Ἀχμὲτ φέρεται: «ἐάν τις ἴδῃ ὅτι συνουσίασεν εὐνούχῳ...»[9], ἀναφέρεται δὲ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς ὁ δι' ἡδονὴν εὐνουχίσας τινά.

Εἶπον εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων· ὄντως τοιαύτης φύσεως ἐκτροπαὶ μαρτυροῦνται, δυστυχῶς, καὶ εἰς τὰς οἰκίας ἀτόμων ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

Οὕτως ἀναφέρεται δηλίκιον στρατηλάτου[10], ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὕπαρχος Ἰωάντης ὁ Καππαδόκης μαρτυρεῖται ὅτι: «ἐτρύφα μειρακίοις ψιλοῖς καὶ

1. Γεωργηλᾶ, Ἱστορικὴ ἐξήγησις περὶ Βελισσαρίου, στίχ. 816 (CG, σ. 387).
2. Μανόλη Σκλάβου, Ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης, στίχ. 149 (CG, σ. 57).
3. Λεοντίου Μαχαιρᾶ, Χρονικ., 1, 464, 32 (Dawkins).
4. Pierre Marie Brun, La vie du Saint Dosithée (Orientalia Christiana, 26_2, σ. 104, 5).
5. Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικόν, 2, 651, 24 (De Boor).
6. Κατὰ τὸν Ματθαῖον Βλαστάρην (Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον, Ε, κεφ. ΛΔ', Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 6, 293): «ὁ δι' ἡδονὴν εὐνουχίσας τινά, εὐγενὴς μὲν ὢν δημεύεται, εὐτελὴς δὲ ξίφει καὶ θηρίοις ὑποβάλλεται». Διὰ τὰς εἰς τοὺς γενικῶς εὐνουχίζοντας ἐπιβαλλομένας ποινάς, βλ. Φωτίου, Νομοκάνονα (Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 1, 53).
7. Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικόν, 654, 4 (De Boor).
8. Βλ. τὸ Λεξικὸν τοῦ Σουΐδα, ἐν λ. περὶ σπαδώνων, ἤτοι ἀποκόπων.
9. Ἀχμέτ, Ὀνειροκριτικόν, κεφ. 128, σ. 79, 1 (Drexl).
10. Pierre Marie Brun, Ἔνθ' ἀν.

μήπω λείῳ τοῦ σώματος ἀρρενοφανέσι »[1], Θεοδόσιος ὁ μικρός: « ἐφίλει ἔρωτι Χρυσάφιον κουβικουλάριον ὡς πάνυ εὐπρεπῆ ὄντα »[2], ὁ Λουκιανός, ἐν τῷ ἔργῳ του Ἔρωτες (10), διαζωγραφίζει τὴν ροπὴν τῶν πλουσίων πρὸς νεαρὰ παιδάρια, περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' φέρεται ὅτι ἐφίλει τοὺς εὐειδεῖς[3], ὡς παιδεραστὴς δὲ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα κατηγορήθη καὶ ὁ Μακεδόνιος[4], Νεόφυτος δὲ ὁ Ἔγκλειστος βεβαιοῖ ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μεγάλου ὁ σοδομισμὸς ἐπεκράτει « οὐ μόνον παρὰ τοῖς τυχοῦσι, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἀρχικωτάτων τούτων καὶ περιβλέπτων ἀνδρῶν »[5]. Πρόσθες ὅτι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὸν χρονογράφον, εὑρέθησαν ἀρρενοφθόροι πολλοὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχιερεῖς[6], κατὰ δὲ τὸν Μαλάλαν, ἐπὶ τῶν χρόνων του εὑρέθησαν πολλοὶ ἀνδροκοῖται[7].

Παιδάρια βινούμενα, ἢ καὶ νέους, ἠδύνατό τις νὰ συναντήσῃ εἴτε εἰς τῶν πλουσίων τὰ συμπόσια, ἔνθα μνημονεύονται: « ἁβρῶν κλάσεις παίδων κινουμένων ἀνάνδρως »[8] ἤ: « οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κυμβαλίζοντες πεπορνευμένοι »[9], ἢ εἰς διάφορα ἐργαστήρια καὶ καπηλεῖα[10], εἴτε εἰς πορνεῖα[11] εἴτε καί, ὡς πολλάκις παρεπονοῦντο οἱ Βυζαντινοί, εἰς τὰ θέατρα, ὅπου οἱ ὀρχησταὶ ἤσκουν καὶ ἀθεμίτους ἔρωτας[12].

Τὰ ἄθλια ταῦτα ὑποκείμενα, ἵνα τοὺς ἐραστὰς προσελκύσωσι, διάφορα μετεχειρίζοντο μέσα· ἢ δῆλα δή, κύπτοντες, ἔκαμνον ἀπρεπεῖς κινήσεις, ἀπογυμνοῦντα τὰ τῆς φύσεως ἀπόρρητα[13], ἢ ἀπρεπῶς τὰς χεῖρας ἐκίνουν[14] ἢ τὴν κεφαλὴν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔκλινον, ἀκρατῶς καὶ ἀναιδῶς γελῶντα[15]. Πρὸς τούτοις

---

1. Λυδοῦ, Περὶ ἀρχῶν, 3, 62 (σ. 256, 14· Βόνν.).
2. Μαλάλα, Χρονογρ., 363, 3.
3. Θεοφάνους, Χρονογρ., 1, 443, 15 (De Boor).
4. Θεοφάνους, Ἔνθ' ἀν., 1, 155, 10.
5. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, Ἀνάμνησις περὶ σεισμῶν διαφόρων (Anal. Boll., 2, 209, 26).
6. Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικόν, 2, 645 (De Boor). Θεοφάνους, Χρονογρ., 1, 177, 12 (De Boor).
7. Μαλάλα, Χρονογρ., 436, 5.
8. Γρηγόριος Θεολόγος, PG, 37, 1438.
9. Χορικίου, Ὑπὲρ τῶν ἐν Διονύσου τὸν βίον εἰκονιζόντων, 363, 15 (Förster-Richtsteig).
10. Σύνοψις V, 4, 3 (JGR, 5, 634).
11. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3 (σ. 248, 5· Stählin). Δίων ὁ Χρυσόστομος (Εὐβοϊκὸς ἢ κυνηγός, 133) ὁμιλεῖ περὶ πορνοβοσκῶν: « προϊστάντων αἰχμάλωτα σώματα παίδων ἐπ' οἰκημάτων ρυπαρῶν » καὶ ὁ Λιβάνιος (Ὑπὲρ Θαλασσίου, τόμ. 3, σ. 321, 12, 21· Förster), ὡς εἴρηται, περὶ μαστροποῦ νέων καλῶν.
12. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10, 113 (σ. 225, 1· Stählin).
13. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3, 20.
14. Προκοπίου Γάζης, Πανηγυρικὸς εἰς Ἀναστάσιον, 507, 6 (Βόνν.).
15. Σουΐδας, ἐν λέξει περὶ σπαδώνων, ἤτοι ἀποκόπων.

ἐκοσμοῦντο καθ' ὑπερβολήν. Ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης ὁμιλεῖ περὶ καλλωπισμοῦ τῶν προϊσταμένων παιδαρίων, τὰ ὁποῖα πρὸς τοῦτο οἱ ἀνδραποδοκάπηλοι ἐβίαζον[1].

Ὁ Ἰουλιανὸς ἔψεξε τοὺς Ἀντιοχεῖς, διότι παρ' αὐτοῖς ὑπῆρχον: «παιδάρια περὶ κάλλους ἁμιλλώμενα ταῖς γυναιξί»[2], ἐτόνισε δὲ καὶ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ ἀνδρόγυνοι ἐθήρευον τοὺς ἄνδρας διὰ τοῦ καλλωπισμοῦ[3].

Μέρος τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν τοιούτων ἐννοεῖται ὅτι ἀπετέλει ἡ ἐπιμελὴς ἀνάδεσις τῆς κόμης, τὴν ὁποίαν οὗτοι οὕτω προσέδενον, ὥστε νὰ ἀποτελῆται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κεκρύφαλος[4], ἔπειτα ἡ χρῆσις μύρων[5], ὡς καὶ ἡ περὶ τὸν λαιμὸν περίθεσις χρυσῶν περιδεραίων[6].

Ἡ τοιαύτη ἀπὸ τῆς φύσεως παρέκκλισις ἐλύπει τοὺς ὀρθῶς φρονοῦντας, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἡγεμόνας, οἵτινες ἐλάμβανον μέτρα κατὰ τοῦ κακοῦ καὶ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνικοὺς νόμους ἀκολουθοῦντες. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἐπὶ παραδείγματι, βλέπων ὅτι ἡ παιδεραστία διενηργεῖτο ἐλευθέρως καὶ μέγας ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν κιναίδων, ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα[7].

Μέτρα ἐπ' ἴσης αὐστηρὰ ἔλαβε καὶ Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος κατὰ τῶν παίδων, οἵτινες, ἄνδρες ὄντες, ἤθελον νὰ εἶναι γυναῖκες[8]. Τρίτος ἔρχεται ὁ Ἰουστινιανός, ὅστις διὰ τῆς Νεαρᾶς του περὶ ἀσελγαινόντων διέταξεν ἵνα ἀπόσχωσιν ἄρρενες τῆς πρὸς ἄρρενας ἀσχημοσύνης ὑπομιμνήσκων τὰς ὑπὸ τῶν νόμων ἐπιβαλλομένας ποινὰς καὶ ἀπειλῶν πικροτάτας τιμωρίας ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως ἐπιβαλλομένας[9].

Ὁ Κώνστας ὥρισε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐβίνει παρὰ φύσιν[10]. Περὶ φυλακίσεως δὲ ἀρσενοκοιτῶν ὁμιλεῖ ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς (PG, 96, 128).

Τὸ πάθος τῆς ἀρσενοκοιτίας ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὡς ἡ

---

1. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3, 21, 2 (σ. 248, 27· Stählin). Περὶ ἀναλόγου στολισμοῦ τότε τῶν κοινῶν γυναικῶν, βλ. ΒΒΠ, Β' ΙΙ, 127.
2. Ἰουλιανοῦ, Ἀντιοχικός, 445, 25 (Hertlein).
3. Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, PG, 78, 776.
4. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3, 23 (σ. 250· Stählin).
5. Χρυσόστομος, PG, 48, 974. Διὰ παῖδας θηλυνομένους ταῖς κόμαις ὡμίλησε καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, PG, 46, 468.
6. Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικ., 2, 651, 24 (De Boor).
7. P. Dufour, Histoire de la prostitution, 3, 162. Βλ. τὴν 77ην Νεαρὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, JN, 1, 185, 186.
8. Προκόπιος Γάζης, Ἔνθ' ἀν.
9. JN, 2, 398. Ὁ αὐτὸς διέταξε νὰ καυλοκοπηθοῦν ἀρρενοφθόροι ἐμβαλλομένων ὀξέων καλάμων εἰς τοὺς πόρους τῶν αἰδοίων των καὶ νὰ διαπομπευθοῦν (PG, 122, 1313).
10. P. Dufour, Ἔνθ' ἀν., 3, 24.

τῶν Σοδόμων ἀσθένεια[1] ἢ Σοδομιτισμός[2], οἱ δ' εἰς τοῦτο δουλεύοντες ὡς Σοδομῖται[3] ἢ Σοδομηνοί[4], ἀπὸ τῶν Σοδόμων ἐκείνων.

Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης ἐκτροπῆς, ὁ Χριστιανισμὸς ἔλαβε στάσιν διδάσκων διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἐξομολόγων ὅτι ἡ παρὰ φύσιν ἐργασία ἐξοργίζει τὸν Θεόν[5], ὅστις, πλὴν ἄλλων δεινῶν, καὶ σεισμοὺς πέμπει καὶ ἄλλα σημεῖα καὶ τέρατα ποιεῖ[6].

Παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν δὲ καὶ ἡ Πολιτεία ἔλαβε μέτρα, αὐστηρῶς τοὺς ἀσελγαίνοντας τιμωροῦσα. Οὕτω, παλαιότερον, ὁ Ἰούλιος νόμος ἐτιμώρει διὰ ξίφους ἐκείνους, οἵτινες ἐτόλμων μετ' ἀρρένων τὴν ἀθέμιτον ἀσέλγειαν[7], Λέων ὁ Μέγας τοὺς τοιούτους ἐφυλάκιζεν ἢ ἐξώριζεν ἢ καὶ κατεπόντιζεν[8]. Ὁ Ἰουστινιανός, ὡς εἴρηται, κεφαλικῶς ἐτιμώρει τοὺς ἀρσενοκοίτας[9], τιμωρία ἐπαναλαμβανομένη ἐν τῷ Προχείρῳ νόμῳ, τῷ ηὐξημένῳ Προχείρῳ καὶ τῇ κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένῃ Ἐκλογῇ[10].

Ἡ κεφαλικὴ ποινὴ μετὰ ταῦτα ἐμετριάσθη, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν Βασιλικῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἀσελγαίνοντες, τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι, ἐξωρίζοντο[11].

Ἐν τῇ Ἐκλογῇ τῶν νόμων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀναγινώσκομεν: « Οἱ ἀσελγεῖς, ὅ τε ποιῶν καὶ ὁ ὑπομένων, ξίφει τιμωρείσθωσαν· εἰ δὲ ὁ ὑπομένων ἥττων τῶν ιβ' ἐτῶν εὑρεθῇ, συγχωρείσθω ὡς τῆς ἡλικίας δηλούσης μὴ εἰδέναι αὐτὸν τὸ τί ὑπομένει »[12].

Κατὰ τὴν Ἐκλογὴν λοιπὸν τῶν νόμων, ὁ ἀσελγὴς ὁ ὑπομένων, ἐὰν ἦτο ἥττων τῶν ιβ' ἐτῶν, συνεχωρεῖτο, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδιωτικὴν ηὐξημένην

---

1. Μακάριος Αἰγύπτιος, PG, 34, 224. Ἰουστινιανοῦ, Νεαρὰ 114, (JN, 2, 398).

2. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, Ἀνάμνησις περὶ σεισμῶν διαφόρων (Anal. Boll., 26, 208, 15).

3. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 4, 44 (σ. 262, 7· Stählin). Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 216, 9).

4. Χρυσόστομος, PG, 59, 513.

5. Anton Nyström, La vie sexuelle et ses lois[3], 52.

6. Ὡς βροχὴν μετ' αἰθάλης. Νεόφυτος Ἔγκλειστος, Ἔνθ' ἀν.

7. Εἰσηγήσεις, 4, 18, 3. Ὁ αὐτὸς νόμος ἐπέτρεπεν ἵνα τις ἀκινδύνως φονεύῃ τὸν βιαζόμενον αὐτὸν πρὸς ἀσέλγειαν. Σύνοψις Α', 67, 1, 2. JGR, 5, 112-113.

8. Νεόφυτος Ἔγκλειστος, Ἔνθ' ἀν.

9. Κῶδιξ, 9, 9, 31. Ἐκλογή, 17, 39.

10. Πρόχειρος νόμος, 39, ογ'. Πρόχειρον ηὐξημένον, 39, 214 (JGR, 4, 190· 6, 363). Zach. v. Lingenthal, Geschichte des gr. röm. Rechts, 341. Πβ. καὶ Ἀρμενοπούλου, Ἑξάβ., 6, 4, 3 καὶ 4.

11. Βλ. Φωτίου, Νομοκάνονα, τίτλ. ΙΓ', κεφ. Ε' (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 1, 303). Πρόχειρον ηὐξημένον, 39, 190 (JGR, 6, 360).

12. PG, 113, 540. Πβ. καὶ Ἀρμενοπούλου, Ἑξάβ., 6, 4, 3 καὶ 4. Ἐκλογὴ κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένη (JGR, 4, 110).

Ἐκλογήν, ὁ ἥττων τῶν ιβ' ἐτῶν ἐτύπτετο, εἰς μοναστήριον εἰσαγόμενος: « ὡς τῆς ἡλικίας δηλούσης ἀκουσίως τοῦτο πεποιηκέναι »[1].

Κατὰ τὰ Βασιλικὰ (60, 21, 9): « ὁ ἐπιχειρῶν ἀπρεπές τι ποιῆσαι ἄρρενι κἂν εἰ ἀπελευθέρῳ ἢ δούλῳ, ἐνάγεται τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ ». Κατὰ τοὺς Πανδέκτας (47, 11, 1, 2), τὸ νὰ παραπείσῃ τις εἰς ἀσέλγειαν παῖδα ἢ παιδίσκην ἐθεωρεῖτο ἀδίκημα κατὰ τῶν καλῶν ἠθῶν, ὁ δ' ἔνοχος, τελεσθέντος τοῦ ἐγκλήματος, ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου.

Κατὰ τὰς Ἀσίζας τῆς Κύπρου: « οἱ Σοδομῖται ἐντέχουνται νὰ ἀποθάνουν κακὸν θάνατον, ἄσχημον »[2].

Τέλος, κατὰ τοὺς νόμους τῶν Ὁμηριτῶν τοῦ ἐπισκόπου Ταφάρων Γρηγεντίου, οἱ ὁποῖοι ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν Βυζαντινὴν νομοθεσίαν συμπίπτουσιν, ὁ προξενῶν μοιχείαν παίδων καὶ εὐνούχων ἔπρεπε ν' ἀφαιρῆται τὴν γλῶσσαν εἴτε ἀνὴρ ἦτο, εἴτε γυνή[3].

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ποινῶν, συχνότατα ἔχομεν μνημονευομένην καὶ τὴν καυλοκόπησιν τοῦ ἀθεμιτουργοῦντος καὶ εἶτα τὴν διαπόμπευσιν αὐτοῦ[4].

Κατὰ τοὺς νόμους, ἐπ' ἴσης, ἐκωλύετο νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ὅστις ἐπὶ τοῦ ἰδίου σώματος ἔπαθε τὰ γυναικῶν[5].

Καὶ ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπέβαλλε ποινάς. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, ὁ τὴν ἀσχημοσύνην εἰς τοὺς ἄρρενας διαπράξας, μετανοήσας καὶ ἐξομολογηθείς, ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἔτη ἔπρεπε νὰ κωλύεται τῶν ἁγιασμάτων, νηστεύων καὶ προσκλαίων, μετὰ τὴν πάροδον δ' αὐτῶν νὰ μεταλαμβάνῃ[6], ποινή, ἣν ἐμετρίασεν ὁ αὐστηρὸς Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ὁρίσας, ἵνα ὁ πταίσας μὴ κοινωνῇ ἐπὶ δύο ἔτη, ἀφ' οὗ ἐλεγχθῇ ὅτι πράγματι μετενόησεν, ἐν τῷ μεταξὺ ξηροφαγῶν καὶ κάμνων ἡμερησίως διακοσίας μετανοίας[7],

1. Τίτλ. 17, 11 (JGR, 4, 42). Πβ. καὶ Ἐκλογὴν κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένην, τίτλ. 19, 24 (JGR, 4, 110).

2. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 216, 468).

3. PG, 86[1], 583.

4. Προκοπίου, Ἀνέκδοτα, 11, 36. Μακάριος Αἰγύπτιος, PG, 34, 236. Μαλάλα, Χρονογρ., 436, 3 ἑξ. Θεοφάνους, Χρονογρ., 271, 15 (Βόνν.). Γεωργίου Μοναχοῦ, Χρονικ., 2, 645, 3 (De Boor). Κεδρηνοῦ, Σύνοψις ἱστοριῶν, 1, 645, 17. Μιχαὴλ Γλυκᾶ, Βίβλος χρονική, 501, 2. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 97, 22· 347, 20). Κατὰ τὰς Ἀσίζας, ὁ ἀρσενοκοίτης καὶ ἐξωρίζετο δημευομένης τῆς περιουσίας του ὑπὲρ τοῦ ἄρχοντος τῆς νήσου.

5. Πανδέκται, 3, 1, 6. Βασιλικά, 8, 1, 1. Σύνοψις Σ, 10, 1 (JGR, 5, 608).

6. Μ. Βασιλείου, Κανονικαὶ ἐπιστολαί, PG, 138, 608. Πβ. καὶ PG, 32, 800 καὶ Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 405, 420· 6, 104. Πβ. καὶ Βυζαντινὰ Χρονικὰ τῆς Πετρουπόλεως, 8, 374. Οἱ προσκλαίοντες, ὡς γνωστόν, ἵσταντο ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας παρακαλοῦντες τοὺς εἰσερχομένους νὰ εὔχωνται ὑπὲρ αὐτῶν.

7. PG, 99, 1728.

ἐπὶ τρία δ' ὁ Ἰωάννης Νηστευτής, Γρηγόριος δ' ὁ Νύσσης ἐπὶ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἐκώλυε τῆς μεταλήψεως τὸν ἀρσενοκοιτοῦντα[1].

Ὁ διὰ νηπιότητα ἢ πτωχείαν ἢ βίαν ἢ καθ' ὅλου βινηθεὶς δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ διάκονος ἢ ἱερεύς[2], ἐὰν δέ τις, γενόμενος κληρικός, ἐξηκολούθει νὰ βινῆται, τότε, κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Νηστευτήν, ἀπηγορεύετο νὰ ἱερουργῇ, καταβιβαζόμενος εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἀναγνώστου[3]. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἱερὸν ἄνδρα[4], ἠδύνατο νὰ ἱερωθῇ παιδίον οὐχὶ φθαρέν, ἀλλὰ «εἰ εἰς τοὺς μηροὺς τὴν ροὴν ἐδέξατο»[5]. Κατὰ τὸν 51ον κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου, ἱερεὺς ἀρρενομανήσας εἰς τὴν ἰδίαν γυναῖκα καθῃρεῖτο[6].

Τέλος ὁ ἐπίσκοπος δὲν ἔπρεπε νὰ δέχεται τὰς προσφορὰς τοῦ κιναίδου[7].

Καὶ ἡ διαστροφὴ προὐχώρει. Πολλοί, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς παρὰ φύσιν μετὰ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν μίξεις[8], περὶ ὧν τελευταίων ἔχομεν μαρτυρίας, δὲν ἀπέφευγον καὶ τὴν μετ' ἀλόγων ζῴων συνουσίαν, εἰς τάξιν ἀλόγων ἑαυτοὺς καταβιβάζοντες.

Ὁ Χρυσόστομος μετ' ἀποστροφῆς ἀνεφώνει: «πολλοὺς εὑρίσκομεν γυναῖκας παρατρέχοντας, ἀλόγοις δὲ μιγνυμένους»[9], Γρηγόριος ὁ Νύσσης, εἰς τὸν 4ον κανόνα του, ὁμιλεῖ περὶ ζῳοφθορίας[10], Βασίλειος δ' ὁ Μέγας,

---

1. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 310.

2. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ὁ βινηθεὶς δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ ἄρχων ἢ ἱερεύς. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, Ergänzungs Band, 227.

3. Ἰωάννου Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων, PG, 88, 1909.

4. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 442.

5. Πβ. Ν. Σουβόρωφ, Πιθανὰ συστατικὰ τῆς εἰς ἐξομολογουμένους καὶ μετανοοῦντας ἀρχαιοτάτης τάξεως τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 405.

6. Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 446.

7. Κλήμεντος Ρώμης, Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, PG, 1, 813. Ν. Σουβόρωφ, Ἔνθ' ἀν., 8, 406, 414.

8. Κατὰ τὸν Προκόπιον (Ἀνέκδοτα, 60, 5), ἡ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Θεοδώρα: «ἐν μαστροπείῳ πολύν τινα χρόνον ἐπὶ ταύτῃ δὴ τῇ παρὰ φύσιν ἐργασίᾳ τοῦ σώματος διατριβὴν εἶχε». Ἔγραψε δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Νηστευτής, ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει τῶν ἐξομολογουμένων (PG, 88, 1896): «Τὸ μέντοι τῆς ἀρσενοκοιτίας μῦσος πολλοὶ καὶ μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἐκτελοῦσι». «Ὁ εἰς γυναῖκα ἐπὶ τὸν ἀφεδρῶνα ἁμαρτὼν καὶ μάλιστα εἰ οὐχὶ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις ποιήσας φανείη» ἐχωρίζετο τῆς κοινωνίας ἐπὶ τρία ἔτη. Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 403. Κατὰ μεταγενεστέρους Νομοκάνονας, ἐπικαλουμένους τὰς ἀποφάσεις τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ καὶ Γρηγορίου Θεσσαλονίκης, ὁ παρὰ φύσιν μετὰ γυναικὸς συνευρισκόμενος ὤφειλε ν' ἀπέχῃ ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη τῆς θείας κοινωνίας, ἡ δὲ σύζυγός του ἠδύνατο νὰ τὸν χωρίσῃ λαμβάνουσα ὀπίσω τὴν προῖκά της καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν καὶ ἐκ τῆς περιουσίας του ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ἓν τρίτον τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς.

9. Χρυσόστομος, PG, 60, 472.

10. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 309.

παρὰ τοὺς μοιχοὺς καὶ ἀρρενοφθόρους, συγκαταλέγει καὶ τοὺς ζῳοφθόρους [1], ἐπιτίμια δ' ἐπιβάλλει εἰς τοὺς κτηνοβάτας Νικηφόρος ὁ Ὁμολογητὴς εἰς τοὺς κανόνας του [2], ἐν ᾧ Ἰωάννης ὁ Νηστευτὴς ἐζήτει, ἵνα ὁ ἐξομολόγος ἐρωτᾷ τὸν ἐξομολογούμενον «περὶ κτηνοβασίας καὶ ὀρνεοβασίας» [3], περὶ ἀλογευομένων ὁμιλεῖ καὶ ὁ 16ος κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου [4], κατὰ τοὺς τελευταίους δ' αἰῶνας τῆς ἡμετέρας αὐτοκρατορίας, ὁ Ἰωσὴφ Βρυέννιος ὁμιλεῖ διὰ τοὺς «ζῳοφθορίαις ἐγκειμένους» [5] καὶ κῶδιξ ΙϚ' αἰῶνος παρ' ἐμοὶ (φ. 29β) περὶ κτηνοβασίας.

Καὶ τὸ κακὸν εἶχε μολύνει καὶ τὸ γυναικεῖον φῦλον. Οὕτω Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἔγραψεν: «ἀλλ' αἵ γε ἀστειότεραι τούτων ὄρνεις Ἰνδικοὺς καὶ ταῶνας Μηδικοὺς ἐκτρέφουσι καὶ συνανακλίνονται παίζουσαι, σικίννοις τέρασι γανύμεναι» [6].

Ὁ Χρυσόστομος πάλιν, ἐν τῇ ἐνάτῃ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ του, ὁμιλεῖ περὶ συνευρέσεως γυναικῶν μετὰ ζῴων [7], ἔγραψε δὲ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος: «πεπείραται γοῦν καὶ τῆς τοῦ νῦν γένους γυνὴ κυνὸς εὐγενοῦς ἔρωτι κατασχεθεῖσα καὶ χρωτιζομένη τῷ κακῷ» [8].

Ὁμιλῶν δὲ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὁ αἰσχρολόγος Κρὴς Στέφανος Σαχλίκης περὶ πόρνης, τὴν χαρακτηρίζει ὡς ἐχνιογαμημένην, βινουμένην δῆλα δὴ ἀπὸ ἔχνη (=ἔθνη), ἤτοι ζῷα, ὡς λέγουσιν οἱ Κρῆτες [9], χειρίστη διαστροφή, ἥτις, δυστυχῶς, ἔχει καὶ παλαιότερα παραδείγματα. Οὕτως ὁ Αἰλιανὸς γράφει: «καὶ κύνες δὲ γυναιξὶν ἐπιτολμᾶν ἐλέχθησαν» [10], ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Πλούταρχος ὅτι πολλαὶ σύγχρονοί του γυναῖκες, μὴ ἀρκούμεναι εἰς τοὺς ἑαυτῶν σώφρονας ἄνδρας, ἐξ ἀκρασίας καὶ φιληδονίας, συνευρίσκοντο μετὰ κυνῶν ἢ τράγων [11].

Ὅρα ὅτι καὶ εἰς τὰ ἐξομολογητάρια ἀναφέρεται ὁ ἀσελγήσας εἰς κτῆνος ἢ ὄρνεον [12], βδελυρία συνήθης παρὰ Ρωμαίοις, παρ' οἷς ὑπῆρχον belluarii,

---

1. Μ. Βασιλείου, Κανονικαὶ ἐπιστολαί, PG, 138, 608.
2. Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 430.
3. PG, 88, 1893, 1912, 1921. Ν. Σουβόρωφ, Ἔνθ' ἀν., 8, 413.
4. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 3, 53.
5. Ἰωσὴφ Βρυεννίου, Τίνες αἱ αἰτίαι τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν, 3, 119.
6. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 4 (σ. 253, 21· Stählin).
7. PG, 60, 472.
8. ΕΠ, 1166, 28.
9. Στεφάνου Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι, στίχ. 710 (Παπαδημητρίου). Βλ. καὶ Φ. Κουκουλέ, Παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς τὰ Carmina Græca medii ævi τοῦ G. Wagner (Λαογραφ., 3, 368). Τὸ ῥῆμα περιφέρεται καὶ νῦν εἰς τὸ χωρίον Μυριοκέφαλα τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης.
10. Αἰλιανοῦ, Περὶ ζῴων, 7, 19.
11. Πλουτάρχου, Γαμικὰ παραγγέλματα, 139 b.
12. P. Dufour, Histoire de la prostitution, 1, 353.

caprarii καὶ anserarii, συντηροῦντες κύνας, αἶγας καὶ χῆνας διὰ τοὺς ἀνηθίκους σκοπούς των[1].

Σημειωτέον ὅτι συνεύρεσις μετὰ ζῴων δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, εἰμὴ εἰς μύθους (Λήδα - Ζεύς, Πασιφάη - ταῦρος) καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ[2].

Ἡ πολιτεία, ὡς τοὺς ἀρσενοκοίτας, οἵτινες καὶ ὡς λεπροὶ καὶ λεπρώσαντες, μεμολυσμένοι δῆλα δή, ἐχαρακτηρίζοντο[3], οὕτω καὶ τοὺς ἀλογευομένους ἢ κτηνοβάτας ἐτιμώρει.

Κατὰ τὰ Βασιλικά: «οἱ ἀλογευόμενοι, ἤτοι κτηνοβάται, καυλοκοπείσθωσαν»[4], τὴν αὐτὴν δὲ ποινὴν ὁρίζει ὅ τε Πρόχειρος νόμος (39, 74) καὶ ἡ Ἐκλογὴ τῶν νόμων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (PG, 113, 540).

Ἡ ἀλογευομένη γυνὴ ξίφει ἐτελειοῦτο, φιλανθρωπίας δ' ἀξιουμένη, ἀπὸ ἐλευθέρας, ἐγίνετο δούλη[5].

Ἐκ παραλλήλου, εἰς τοὺς ἀλογευομένους ἐπεβάλλοντο καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ποιναί. Ὁ Μ. Βασίλειος, ἐπὶ παραδείγματι, ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη ἐστέρει αὐτοὺς τῶν ἁγιασμάτων[6].

Κατὰ τὸν 16ον κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, οἱ ὑποπεσόντες εἰς τὸ ἁμάρτημα τοῦτο, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος, ὤφειλον νὰ μένωσιν ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἔτη ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ καὶ ἔπειτα τοὺς ἐπετρέπετο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ προσεύχωνται μετὰ τῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἐπὶ πέντε ἔτη, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ μεταλάβωσιν. Ὅσοι ὅμως, ὑπερβάντες τὰ εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη, εἶχον ὑποπέσει εἰς τὸ ἁμάρτημα τοῦτο, ὤφειλον νὰ μένωσιν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν καὶ εἶτα ἐπὶ πέντε ἔτη νὰ προσεύχωνται μετὰ τῶν Χριστιανῶν. Τέλος, ὅσοι γυναῖκας ἔχοντες καὶ τὴν πεντηκονταετίαν ὑπερβάντες ἥμαρτον, ἐλάμβανον τὴν ἁγίαν κοινωνίαν κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου των[7].

Γνωστὸν εἶναι πόσον περιωρισμέναι ἦσαν αἱ Βυζαντιναὶ καὶ πόσον

---

1. Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 406, 414.
2. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, 2, 218.
3. Κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, οἱ ἀλογευόμενοι ἐθεωροῦντο μεμολυσμένοι ὡς οἱ λεπροί. Βλ. τὸν 17ον κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου (Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα, 3, 56). Τὸ λεπροῦσθαι, ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἠθικῶς μολύνεσθαι, σύνηθες κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Μόσχου, Λειμωνάριον, PG, 87³, 2861. Ἐπιθι καὶ ΒΒΠ, Β' ΙΙ, 148. Περὶ τῆς συγγενείας λέπρας καὶ συφιλίδος, βλ. Edmond Dupouy, La prostitution dans l'antiquité, 2, 809, 101.
4. Βασιλικά, 60, 37, 85. Βλ. καὶ Ἀρμενοπούλου, Ἑξάβ., 6, 4, 4.
5. Ἐκλογὴ κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένη (JGR, 4, 110, 24, 25, 26).
6. Ματθαίου Βλαστάρη, Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον (Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 220). Κατὰ μεταγενέστερα ἐξομολογητάρια, ἡ ποινὴ περιωρίζετο εἰς διετῆ ἀπὸ τῆς κοινωνίας χωρισμόν. Βλ. Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 403.
7. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν 16ος (Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα, 3, 53).

ἀπέφευγον τὴν ὄψιν τῶν ἀνδρῶν ὁσάκις ἐξήρχοντο ἐπικαλύπτουσαι οὕτω τὸ πρόσωπον δι' ὀθόνης, ἣν ἐκάλουν προσωπίδιον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ ὀφθαλμοί, τὰ χείλη καὶ ἡ ρίς[1]. Παρ' ὅλα αὐτά, εἰς παλαιοτέρους αἰῶνας καὶ μέχρι τοὐλάχιστον τοῦ Ζ', κατὰ συνήθειαν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, ἀλλὰ καὶ Ρωμαϊκήν, δὲν ἦτο σπάνιον, γυμνούμεναι αἱ Βυζαντιναί, νὰ συλλούωνται μετ' ἀνδρῶν εἰς τὰ λεγόμενα ἀνδρόγυνα λουτρά.

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, μνημονεύων τοῦ ἐθίμου, γράφει ἐν τῷ Παιδαγωγῷ του: «κοινὰ δὲ ἀνέωκται ἀνδράσιν ὁμοῦ καὶ γυναιξὶ τὰ βαλανεῖα, κἀντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἀκρασίαν ἀποδύονται»[2]· καὶ πάλιν: «ἔξεστι δὲ τοῖς βουλομένοις τῶν ἄλλων τὰς οἴκοι κατακλείστους γυμνὰς ἐν τοῖς βαλανείοις θεάσασθαι· ἐνταῦθα γὰρ ἀποδύσασθαι τοῖς θεαταῖς, ὥσπερ καπήλους σωμάτων, οὐκ αἰσχύνονται»[3].

Καὶ ἐκόλαζον πολλαὶ τῶν οἰκοδεσποινῶν τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ μετὰ ξένων ἀνδρῶν συλλουόμεναι, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἰδίων δούλων ἐν τῷ λουτρῷ γυμνούμεναι καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀνατριβόμεναι[4], τὸ σκάνδαλον ὅμως παρέμενε προκαλοῦν τὰς διαμαρτυρίας τῶν τε φρονίμων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερῶν συνόδων, ὡς τῆς ἐν Λαοδικείᾳ καὶ τῆς ἐν Τρούλλῳ, αἵτινες διὰ τῶν κανόνων των καθήρουν τοὺς κληρικοὺς καὶ ἀφώριζον τοὺς λαϊκοὺς τοὺς μετὰ γυναικῶν συλλουομένους[5].

Τὸ σκανδαλῶδες ἔθιμον φαίνεται ὅτι μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πολιτικῶν νόμων, οἵτινες ἐπέτρεπον τὸ διαζύγιον, ἐὰν ἡ σύζυγος συνελούετο μετ' ἀνδρῶν[6], ἠλαττοῦτο, ὡρισμένως δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος εἶχεν ἐκλίπει, κατὰ μάρτυρα τὸν Θεόδωρον Βαλσαμῶνα, ὅστις, ἑρμηνεύων τὸν 77ον κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, γράφει: «ὡς ἔοικε, πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἐλούοντο ἱερωμένοι τινὲς καὶ μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ μετὰ γυναικῶν μὴ ἐπιστρεφόμενοι τῆς Ἀποστολικῆς θείας παραγγελίας»[7], συμμαρτυροῦντα ἔχων καὶ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Παιδαγωγοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, παρατηροῦντα: «συνελούοντο ἄνδρες τὸ πάλαι γυναιξί»[8].

Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα συνελούοντο μόνον ἀνδρόγυνα ἐν δημοσίοις λου-

---

1. ΒΒΠ, Β' ΙΙ, 126, 177.
2. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 5 (σ. 255, 5· Stählin).
3. Κλήμεντος, Ἔνθ' ἀν., 255, 1.
4. Κλήμεντος, Ἔνθ' ἀν., 3, 4 (σ. 255, 9· Stählin).
5. Βλ. τὸν 30ὸν κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου καὶ τὸν 77ὸν τῆς ἐν Τρούλλῳ (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 484· 3, 197).
6. Βλ. τὴν 117ην Νεαρὰν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (JN, 1, 302· 2, 218) καὶ Κώδικα, 5, 18, 11, § 2.
7. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 484.
8. Εἰς Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 5 (σ. 255, 1· Stählin).

τροῖς, διισχυριζόμενα: «μὴ κωλύεσθαι ὑπὸ τοῦ κανόνος (τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου) τούτου· σὰρξ γὰρ μία εἰσὶ καὶ οὐδέν τι ἄσεμνον δοκεῖ γίνεσθαι μέσον αὐτῶν μὴ διεστηκότων ἀλλήλων τοῖς σώμασι»[1], ἀντίληψις, ἣν ἄλλοι δὲν ἐδέχοντο, ἀφ᾽ οὗ: «οἱ ὁμόζυγοι, εἰ καὶ ἓν πεφύκασι σῶμα καὶ ἀλλήλων μέλη τυγχάνουσιν, ἀλλ᾽ οὖν χρῆσθαι κακῶς οὐ χρὴ τοῖς οἰκείοις μέλεσιν»[2].

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, ἐν τῷ Παιδαγωγῷ του, ὁμιλεῖ δι᾽ ἀσχήμονας συμπλοκὰς καὶ ἀσχήμονα καὶ ἑταιρικὰ φιλήματα, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ ἀπαξιοῖ νὰ ἀναφέρῃ[3], ὁ δὲ Ἰωάννης Λυδὸς μνημονεύει ἐκλύτων φιλημάτων[4].

Ποῖαί τινες ἦσαν αἱ ἀσχήμονες συμπλοκαί, καλῶς ποιῶν, δὲν περιγράφει ὁ πατήρ, εἰς τὰ ἑταιρικὰ ὅμως φιλήματα, τὰ καταγλωττίσματα τῶν ἀρχαίων, δέον νὰ καταλέξωμεν τὸ μ α ν δ α λ ω τ ὸ ν φ ι λ ί ν, τὸ ὁποῖον οὕτω καλοῦσιν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, ἐ π ι μ α ν δ α λ ω τ ὸ ν δὲ οἱ ἀρχαῖοι αὐτῶν πρόγονοι.

Τὸ τοιοῦτον φίλημα ὁ Σουΐδας οὕτω περιγράφει: «ἐπιμανδαλωτόν· εἶδος φιλήματος ἐρωτικοῦ, ᾧ δεῖ τὴν γλῶτταν τῶν καταφιλούντων λείχειν»[5], ὁ δὲ Φώτιος, ἐν τῷ Λεξικῷ του: «μανδαλωτόν· εἶδος φιλήματος, ὡς γιγγλυμωτόν»[6].

Κατὰ τὸ μεταγενέστερον ποίημα Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρῃ κορίτσιν, τὸ φίλημα τοῦτο συνίστατο εἰς τὸ

νὰ πιπιλίζῃ ἕνας τἄλλοῦ τὸ στόμα καὶ τὰ χείλη[7].

Τὸ νῦν μανδαλωτὸ φιλί, ὅπερ ἐν Κεφαλληνίᾳ καλεῖται β υ ζ α σ τ ό, συνίσταται εἰς τὸ ν᾽ ἀπομυζᾷ ὁ εἷς τῶν φιλούντων τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ ἑτέρου, ὅστις πάλιν τὸ κάτω χεῖλος τούτου ἀπομυζᾷ.

Ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ μανδαλωτὸν φιλὶν τῶν Βυζαντινῶν, εἶναι πιθανώτατον[8].

Ὁ Ἀρισταίνετος, τέλος, ὁμιλεῖ περὶ μανικοῦ φιλήματος καὶ κατατριβῆς τοῦ στόματος[9], ὁ δὲ Λουκιανὸς εἰς τοὺς Ἑταιρικοὺς διαλόγους του (5, 3) περὶ φιλήματος, καθ᾽ ὃ προσηρμόζοντο τὰ χείλη, ὑπανοιγομένου τοῦ στόματος.

---

1. Θ. Β α λ σ α μ ῶ ν, Εἰς Ράλλη-Π ο τ λ ῆ, Σύνταγμα, 2, 484.
2. Θ. Β α λ σ α μ ῶ ν, Ἔνθ᾽ ἀν. Περὶ τοῦ θέματος ἔπιθι ΒΒΠ, Δ΄, 460.
3. Κ λ ή μ ε ν τ ο ς, Παιδαγ., 2, 10, 97 (σ. 215, 19, 29· Stählin).
4. Λ υ δ ο ῦ, Περὶ ἀρχῶν, 3, 65.
5. Σ ο υ ΐ δ α ς, ἐν λ. περιπεταστόν.
6. Φ ω τ ί ο υ, Λεξικόν, ἐν λ. μανδαλωτόν. Ἔπιθι καὶ ΒΒΠ, Β΄ ΙΙ, 147, 148.
7. Στίχ. 156 (CG, 110).
8. ΒΒΠ, Β΄ ΙΙ, 147. Διὰ διάφορα εἴδη ἐρωτικῶν φιλημάτων παρ᾽ ἀρχαίοις Ἕλλησι, βλ. H a n s L i c h t, Sittengeschichte Griechenlands, 2, 16 καὶ Ε ὐ ΐ ο υ Λ η ν α ί ο υ, Ἀπόρρητα, σ. 92, 93.
9. Ἀ ρ ι σ τ α ι ν έ τ ο υ, Ἐπιστολαί, βιβλ. Α΄, ἐπιστ. 16, σ. 81 (Boissonade).

Εἰς τὰς ἀσχημοσύνας καὶ ἐρωτικὰς καὶ πορνικὰς χειρονομίας ἀνήκει ἡ μάλαξις ἢ καὶ σύνθλιψις τῶν μαστῶν τῆς γυναικός, περὶ ἧς μνείαν ποιοῦνται ὁ Ἀρισταίνετος, ὁ Ἀχμέτ, ἐν τῷ Ὀνειροκριτικῷ του[1], ὁ Ἀγαθίας καὶ Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος[2], εἶτα τὸ χειροτονεῖν τὸ αἰδοῖον καὶ οἱ διάφοροι γαλλισμοί[3], ἤτοι ἡ καταμάλαξις, ὁ κνισμὸς (τσίμπημα)[4] καὶ τὰ φιλήματα καὶ ἡ ἀπομύζησις τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου, τὸ γλωττοδεψεῖν ἢ λειχάζειν τῶν ἀρχαίων, ἢ ἀπόλειξις τοῦ γυναικείου αἰδοίου[5], ἥτις τελευταία πρᾶξις ἐγένετο ἀφορμὴ διαφόρων ἀφροδισιακῶν νοσημάτων.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἐν τῇ τριακοστῇ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ εἰς τὴν β΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀσελγοῦντας, τοὺς λέγει: «Τὸ στόμα ἡμῶν τετίμηται δεχόμενον τὸ σῶμα τὸ Δεσποτικόν. Ἀκουέτωσαν οἱ αἰσχρῶς φιλοῦντες»[6].

Τί ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ ἱεράρχης διασαφηνίζει πολλοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, ὅστις, ἑρμηνεύων τὸν 70ὸν κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου, γράφει: «Τινὲς τῷ ἀφροδισίων πυρὶ διακαῶς ἐκκαιόμενοι, ὡς κύλικι χρῶνται τῷ γυναικείῳ αἰδοίῳ καὶ δι᾿ αὐτοῦ, ὢ τοῦ μύσους! κατάπτυστον πόμα πίνουσι καὶ τὰ χείλη καταμιαίνουσιν. Ἕτεροι λέγουσιν ὥς τινες, ἐρωτομανοῦντες, τὴν γυναικείαν καταφιλοῦσιν αἰσχύνην καὶ οὐκ αἰσχύνονται»[7]. Ἔγραψε δὲ παλαιότερον καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος (Ὀνειροκρ., 238, 1 ἑξ.): «ὕστερον δὲ τῷ χρόνῳ ἔμαθον ὅτι ἦν ἄρα ἀμφοτέροις ἔθος τοῦτο πράσσειν καὶ μὴ καθαρεύειν τὰ στόματα».

---

1. Ἀρισταινέτου, Ἐπιστολαί, βιβλ. Β΄, ἐπιστ. 17, σ. 150 (Boissonade). Ἀχμέτ, Ὀνειροκρ., κεφ. 128, σ. 79, 13 (Drexl). Πρόκειται διὰ τὸ ἀρχαῖον ῥῆμα βλιμάζειν, ὅπερ ὁ Ἀρισταίνετος καὶ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν (200, 37) ἑρμηνεύουσι διὰ τοῦ τιτθολαβεῖν.

2. Βλ. τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν, I, 271, 289· V, 294, 5.

3. Τὸ ὄνομα, πιθανώτατα, ἀπὸ τῶν γάλλων, ἤτοι ἀποκόπων, οἵτινες, μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσιν ὅ,τι οἱ ἄνδρες, ἐχρησιμοποίουν διάφορα ἐρεθιστικὰ τῶν γυναικῶν μέσα.

4. Τοῦτο ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Μανουὴλ Φιλῆς (E. Miller, Manuelis Philæ Carmina, 2, 310), ὅταν, ὁμιλῶν περὶ φιλοπόρνου γραός, γράφῃ ὅτι τὴν ἀκολασίαν της

αὐταὶ κλῖναι βοῶσιν καὶ αὐταὶ λυχνίαι
ὅμως ἀπέστω καὶ κλίνη καὶ λυχνία
τὰ στίγματα κράζουσιν ἀντὶ στεντόρων
καὶ μαρτυροῦσι τὸν βίον τῆς πεμπέλου

(στίχ. 91 ἑξ.). Βλ. καὶ τὸ νεώτερον ποίημα Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρῃ κορίτσι, στίχ. 86 (CG, σ. 108).

5. Νικηφόρου πρεσβυτέρου Κωνσταντινουπόλεως, Βίος Ἀνδρέου τοῦ κατὰ Χριστὸν σαλοῦ (PG, 111, 653). Λουκιανοῦ, Ψευδολογιστής, 25, 27.

6. PG, 61, 607.

7. Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 229, 230.

Πρόκειται διὰ τοὺς τῶν ἀρχαίων αἰδοιολείκτας ἢ κυσολείκτας, ὧν ἡ ἐργασία ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ἀρρητοποιεῖν, λείχειν ἢ φοινικίζειν[1] καὶ περὶ ἧς, κατὰ τὴν ἀπασχολοῦσαν ἡμᾶς περίοδον, ἐπανειλημμένως μνείαν ποιεῖται ὁ Ἀρτεμίδωρος[2], παλαιότερον δὲ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς κωμῳδίας του[3].

Νικήτας ὁ Χωνιάτης γράφει ὅτι Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός, ἵνα στύσιν προκαλῇ, ἤλειφε τὰ αἰδοῖά του μὲ διαφόρους ἀλοιφάς, ἔτρωγε δὲ καὶ τὸ κρέας τοῦ ζῴου σπίγγου, τὸ ὁποῖον διηρέθιζε πρὸς συνουσίαν[4].

Ἂν τοῦτον ἐμιμοῦντο καὶ ἄλλοι, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ βελαιώσῃ τις[5], τοῦτο μόνον προσθέτομεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Ὀριβάσιος (Ἀπόσπ. 67) συνίστα εἰς τοὺς ἔχοντας ἄπρακτα μόρια τὰ ἑξῆς: «γυμναζέσθων οὖν τὰ κάτω μέρη τριβόμενοι τοῖς διὰ πεπέρεως καὶ νίτρου καὶ εὐφορβίου ἀκόποις, καθευδέτωσαν δ' ἐπὶ μαλακαῖς κοίταις καὶ ἀναγινωσκέτωσαν ἀκολάστων ἀναγνώσματα»[6].

Κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον, ἡ μεῖξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐγίνετο ἢ κατὰ φύσιν καὶ νόμον ἢ παρὰ φύσιν· παρὰ νόμον π.χ. ἦτο ἡ συνουσία μετ' ἀνηλίκου ἀτόμου, παρὰ φύσιν δὲ γυνὴ νὰ βινῇ γυναῖκα[7].

Ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ Εὐνούχῳ του (10) γράφει ὅτι: «μοιχὸς ἑάλω ποτὲ ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχων», ὅπερ χωρίον σχολιάζων ὁ Καισαρείας Ἀρέθας παρατηρεῖ: «κακέμφατον τοῦτο καί, ὅ φασιν οἱ ἰδιῶται, φύσιν πρὸς φύσιν»[8].

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι, ὡς κατωτέρω θὰ λεχθῇ, φύσις ἐλέγετο τὸ αἰδοῖον τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, κατὰ δὲ τὸν Ἡσύχιον, ἄρθρον τὸ αἰδοῖον ἀνδρὸς καὶ γυναικός, τὸ βινητικὸν αὐτὸ σχῆμα ἐδήλου τὴν τοιαύτην

---

1. Hans Licht, Ἐνθ' ἀν., 2, 172, 174. Τὸ νὰ λείχῃ ἡ γυνὴ τὸ ἀνδρικὸν μόριον οἱ ἀρχαῖοι ἐδήλουν διὰ τοῦ λεσβιάζειν. Ἐνθ' ἀν., 174, 175.

2. Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 79, 10· 80, 27· 237, 22· 238, 11.

3. Ἀριστοφάνους, Ἀχαρνεῖς, 271· Ἱππεῖς, 1284· Εἰρήνη, 885. Βλ. καὶ Edmond Dupouy, La prostitution dans l'antiquité, 95.

4. ΧΝ, 417, 12.

5. Τὰ ἐντατικὰ τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου κατέγραψεν ὁ Γαληνός, XIV, 487 ἑξ. (Kühn), ὅστις, πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγιείας, συνιστᾷ, πρὸ τῆς συνουσίας, ν' ἀλείφεται τὸ σῶμα δι' ἐλαίου. Ποῖα φάρμακα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πρὸς πρόκλησιν στύσεως (ἀφροδισιακά), βλέπε παρὰ Hans Licht, Ἐνθ' ἀν., 2, 228-229. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, πρὸς ἀφροδισιασμόν, ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὁ μανδραγόρας. Κατὰ ἰατροσόφιον ἐποχῆς Τουρκοκρατίας: «Τὸ βάρσαμον εἰς τινας παρακινάει τὴν πορνείαν, ὁμοίως καὶ ὁ τζάγανος (=καρκίνος)». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἰατροσόφιον: «ἂν θέλῃς νὰ σβύσῃς πορνείαν, βράσε φάκους, πίε τὸ ζουμί τους καὶ προσοχὴν μιά, δύο, τρεῖς φορὲς καὶ γίνεσαι σώφρων». Ὁμοίως καὶ ὁ μυελὸς τοῦ προβάτου ἀφανίζει τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός. Κύπρου Χρυσάνθη, Ἕνα Κυπριακὸ γιατροσόφι (Κυπριακαὶ Σπουδαί, 15, Λαογραφικὸν παράρτημα, η').

6. Εὐΐου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 147.

7. Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 72, 9· 74, 25.

8. Εὐΐου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 16. Σ. Κουγέα, Αἱ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις (Λαογραφ., 4, 260).

κατὰ τὴν συνουσίαν στάσιν, ὥστε τὸ μόριον τοῦ ἀνδρὸς νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ τῆς γυναικὸς αἰδοῖον.

Κατὰ τὸν Β´ μ. Χ. αἰῶνα, ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐν τοῖς Ὀνειροκριτικοῖς του δὲν ἀπαξιοῖ ν' ἀναφέρῃ διάφορα βινητικὰ σχήματα καὶ τότε καί, φυσικά, καὶ παλαιότερον συνηθιζόμενα. Ἀπαριθμεῖ λοιπόν: «τὸ σύγχρωτα περαίνειν, ὅπερ καὶ κατὰ φύσιν τινὲς λέγουσι»[1], προσθέτων ὅτι τὸ σχῆμα τοῦτο ἦτο τὸ μόνον φυσικόν, ὅπερ ἀπὸ τὰ ζῷα οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν[2]. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τοῦ κανονικοῦ βινητικοῦ σχήματος.

Ἄλλο σχῆμα, κατὰ τὸν συγγραφέα τῶν Ὀνειροκριτικῶν, ἦτο «τὸ ἀπεστραμμένην περαίνειν»[3], βινεῖν δῆλα δὴ τὴν γυναῖκα ἔχουσαν ἐστραμμένα τὰ ὀπίσθια πρὸς τὸν βινοῦντα, σχῆμα, ὅπερ ἀναφέρει καὶ κείμενον τοῦ ΙϚ´ αἰῶνος, ἐν ᾧ λέγεται ὅτι τῆς γυναικὸς ὁ ἐραστὴς «ἀπὸ πίσω τῆς τὴν βάζει»[4].

Τρίτον σχῆμα ἦτο τὸ «περαίνειν τὴν γυναῖκα ἄνωθεν ἐπικειμένην καὶ ἐφιππαζομένην»[5]. Περὶ τοῦ σχήματος τούτου παρατηρεῖ ὁ Ἀρτεμίδωρος (78, 21): «Ἐν τούτῳ τῷ σχήματι ἥδεται ὁ ἀνὴρ ἄνευ κόπου. Ἀλλὰ καὶ τοὺς πλησίον λαθεῖν ἐπιτρέπει μὴ ἐν φωτὶ γινόμενον διὰ τὸ τοῦ ἄσθματος τὸ πολὺ ἀφαιρεῖσθαι»[6].

Τέταρτον σχῆμα ἦτο τὸ «ὀρθῇ παρεστάναι κατὰ τὴν συνουσίαν»[7] καὶ πέμπτον «εἰς γόνατα κειμένῃ μιγῆναι»[8] ἢ «εἰς τὰ γόνατα προπίπτειν ἢ γονυπετεῖν», ὅπερ ἄλλως ἐξέφραζον καὶ διὰ τοῦ «ποιεῖν τὰ ἀπὸ γονατίου»[9], συνευρίσκεσθαι δῆλα δὴ μετὰ γυναικὸς γονατιστῆς ἐπὶ τῆς κλίνης.

Ἁγιολογικὰ κείμενα ἀναφέρουσι καὶ τὸ «πρὸς πλευρὰν κοιμᾶσθαι»[10], ἐν πολὺ δὲ μεταγενεστέρῳ κειμένῳ ἀναφέρεται ὅτι ὁ βινῶν σηκοσκελίζει τὴν γυναῖκα, ὑψώνει δῆλα δὴ πρὸς τὰ ἄνω τὰ σκέλη αὐτῆς[11], σχῆμα, οὗτινος μνείαν ποιεῖται καὶ ὁ Ἀριστοφάνης[12].

---

1. Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 76, 15· 79, 1 (Hercher).
2. Ἀρτεμιδώρου, Ἔνθ' ἀν., 79, 1, 13.
3. Ἀρτεμιδώρου, Ἔνθ' ἀν., 78, 4.
4. Ἔπαινος τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 813 (Krumbacher).
5. Ἀρτεμιδώρου, Ἔνθ' ἀν., 78, 12. Πρόκειται διὰ τὰς τῶν ἀρχαίων κελητιζούσας καὶ καθιππαζομένας γυναῖκας.
6. Τὸ σχῆμα τοῦτο, ὅπερ ἦτο λίαν ἀρεστὸν εἰς τὰς ἀρχαίας ἑταίρας, ἐδήλουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διὰ τοῦ κελητίζειν. Εἰς τοῦτο ἀποβλέπων ὁ Ἀριστοφάνης (Λυσιστράτη, 677) εἶπεν: «ἱππικώτατον γυνή».
7. Ἀρτεμιδώρου, Ἔνθ' ἀν., 78, 7.
8. Ἀρτεμιδώρου, Ἔνθ' ἀν., 78, 10.
9. Λουκιανοῦ, Λούκιος ἢ ὄνος, 10. Τὸ σχῆμα οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον: «εἰς γόνατα κύβδα ἱστάναι».
10. Λεοντίου Νεαπόλεως, Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, 75, 5 (Gelzer).
11. Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 671 (Krumbacher). Τὴν στάσιν ταύτην οἱ ἀρχαῖοι ἐξέφραζον διὰ τοῦ «αἴρειν τὰ σκέλη» (Ἀριστοφάνους, Ἐκκλησιάζ., 264 καὶ Εἰρήνη, 879).
12. Hans Licht, Ἔνθ' ἀν., 170.

Οἱ ἀκόλαστοι ἐχρησιμοποίουν, φυσικά, καὶ ποικίλα ἄλλα σχήματα, ὡς μᾶς ἀφίνει νὰ ὑπονοήσωμεν ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὅστις, μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἀνωτέρω, προσθέτει: «τὰ μὲν ἄλλα σχήματα δι' ὕβριν καὶ ἀκολασίαν καὶ παροινίαν ηὗρον ἄνθρωποι» [1].

Περὶ τῆς Θεοδώρας, π.χ., ὁ Προκόπιος λέγει ὅτι «ἐνδιεθρύπετο ταῖς νεωτέραις τῶν μίξεων ἐπιτεχνήσεσι» [2], λέγει δὲ καὶ Μαρία ἡ Αἰγυπτία: «οὐκ ἔστιν εἶδος ἀσελγές, οὗπερ οὐ γέγονα διδάσκαλος» [3]. Φαίνεται δ' ὅτι συνήθιζον πολλοὶ νὰ συνευρίσκωνται μετὰ τῶν συζύγων των ἐντελῶς γυμνῶν ἢ λεπτὸν φορουσῶν χιτῶνα· πβ. τοὺς στίχους:

καὶ ὁλόγυμνην τὴν ἔκδυσεν μετὰ λινοῦ καὶ μόνου
καὶ μετὰ πόθου τοῦ πολλοῦ ἐπλήρωσαν τὸν ἔρων [4].

Ἐνταῦθα σκόπιμον κρίνω νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἑξῆς εἰς τὰς σεξουαλικὰς ἀναφερόμενα σχέσεις, ὅτι δῆλα δὴ κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς νόμους τῆς Κύπρου (ΜΒ, 6,530 ἑ.) ἡ σύζυγος μεθ' ἧς ἐπὶ τριετίαν «κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἀοιδίμων βασιλέων», καὶ ἐννοεῖται ἡ Ἐκλογὴ τῶν νόμων (PG, 113, 501), ὁ σύζυγος ἦτο ἀνίκανος νὰ ἐκτελέσῃ τὰ συζυγικά του καθήκοντα ἠδύνατο νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ ἐπισκόπου, μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ πράγματος, καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ἥτις καὶ ἐπηκολούθει.

Φρονῶ δ' ὅτι διάλυσις τοῦ γάμου θὰ ἐζητεῖτο ὑπὸ τοῦ συζύγου, ἂν ἡ γυνὴ ἦτο λίαν ἐστενωμένη, συμπεραίνω δὲ τοῦτο ἐκ τῶν Βασιλικῶν (19, 10, 31), ἔνθα ἀναγινώσκομεν: «ἡ ἐστενωμένη γυνή, ὥστε τὰ γυναικῶν μὴ ὑπομένειν οὐκ ἔστιν ὑγιής».

Δὲν ἦσαν, δυστυχῶς, τότε σπάνιοι καὶ οἱ εἰς τὸ ἔπακρον τὴν ἀκολασίαν αὐτῶν ὠθοῦντες καὶ συγγιγνόμενοι μετὰ τῶν συζύγων των, ὅταν αὗται ἦσαν ἔγκυοι ἢ εὑρίσκοντο ἐν ἀφέδρῳ [5], εἶχον, ὡς τότε δημωδῶς ἔλεγον: «τὴν συνήθειαν αὐτῶν» [6] ἤ: «τὰς συνηθείας τῶν μηναίων αὐτῶν» [7] ἤ: «τὰ μη-

1. Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 79, 1.
2. Προκοπίου, Ἀνέκδοτα, 60, 21.
3. Μόσχου, Λειμωνάριον (PG, 87[3], 3712).
4. Ἀχιλλῆϊς, 1249, χ. Νεαπόλεως.
5. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 504· Stählin). Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης (PG, 78, 524). Ἐν Νομοκάνονι ΙΖ' αἰῶνος ψέγονται ὅσοι μολύνονται «ὁπόταν αἱ γυναῖκες δὲν εὑρίσκονται καθαραί», Ν. Πολίτου, Ἓν κεφάλαιον νομοκάνονος (Λαογραφ., 4, 338). Πβ. καὶ Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 441. Ὑπάρχει ἐν τῇ Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ (I, 103) ἐπίγραμμα τοῦ Διοσκορίδου, ἔνθα συνιστᾶται ἡ γυνή, ὅταν εἶναι ἔγκυος, νὰ τέρπεται «ῥοδοειδεῖ πυγῇ».
6. Βλ. Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, χ. 673, φ. 194β. Διὰ τίνων λέξεων ἐδηλοῦτο παρ' ἀρχαίοις ἡ ἔμμηνος ῥοή, βλέπε Κ. Κόντου, ἐν Ἀθηνᾶς, 6, 333 ἑξ.
7. Βλ. τὰς ἐπιτιμήσεις τὰς δημοσιευθείσας ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ τῶν Βυζαντινῶν Χρονικῶν τῆς Πετρουπόλεως, σ. 407, ὡς καὶ Σταφίδα, Ἰατροσόφιον (B.Gr.v., 2, 5).

ναῖα»[1] ἤ: «τὰς συνηθείας τῶν καταμηνίων αὐτῶν»[2] ἤ: «τὰ τῆς γυναικὸς συνήθη»[3] ἤ: «τὰ γυναίκεια»[4], πρὸς μεγάλην, ἐννοεῖται, βλάβην τῶν μελλόντων νὰ γεννηθῶσι τέκνων[5].

Ἐνταῦθα μετ' ἀποτροπιασμοῦ ἀναφέρομεν τὴν ῥυπαρὰν ἐνίων Βυζαντίδων συνήθειαν, ἥν, δυστυχῶς, ἀκολουθοῦσι νῦν καὶ τῶν ἁπλοϊκωτέρων πολλαὶ γυναῖκες, καθ' ἥν, πρὸς πρόκλησιν ἔρωτος, κρυφίως δίδουσιν εἰς τοὺς συζύγους ἢ ἐραστὰς νὰ πίωσιν αἷμα ἐκ τῶν καταμηνίων των. Σαφῶς τὸ πρᾶγμα ἀναφέρει ὁ τοῦ Μ. Βασιλείου μαθητὴς Βασίλειος, γράφων: «Μολύνουσι γὰρ (αἱ γυναῖκες) καὶ ἐν ταῖς συνηθείαις τῶν καταμηνίων αὐτῶν, μὴ εἰδότας τοὺς ἄνδρας»[6].

Καὶ ἐπειδὴ περὶ μαγικῶν μέσων ὁ λόγος, δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι, ὡς ἐξ ἀρχαίων καταδέσμων καὶ φιλτροκαταδέσμων γνωρίζομεν, ἐδένετο τοῦ ἐχθροῦ τὸ μόριον καὶ τῆς γυναικὸς ὁ κύσθος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπέλθῃ συνουσιασμός. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς καταδέσεως, ὅστις κοινότατος παρ' ἡμῖν τυγχάνει, ἀμπόδεμα καλούμενος, ἦτο λίαν συνήθης καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχήν, ὡς δεικνύουσιν αἱ ἐν χειρογράφοις συνταγαὶ πρὸς λύσιν, πρὸς δὲ σχετικαὶ παρὰ συγγραφεῦσι μαρτυρίαι[7].

Ὅτι δὲ ἀπομιμήσεις τοῦ γυναικείου αἰδοίου θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς βασκανίας, θεωρῶ λίαν πιθανόν, στηριζόμενος εἰς τὸ ὅτι καὶ σήμερον, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πονηροῦ ὀφθαλμοῦ, οἱ χωρικοὶ ἐξαρτῶσιν ἀπὸ τοῦ μετώπου τῶν ἵππων των

---

1. Μόσχου, Λειμωνάριον, PG, 87, 3096.

2. Ἰωάννης Νηστευτής, PG, 88, 1904.

3. Τὰ ἔμμηνα λέγονται συνήθεια νῦν ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλονίκῃ, Θράκῃ, Κρήτῃ, Εὐβοίᾳ, Καστορίᾳ, Σάμῳ, Ρόδῳ καὶ Πόντῳ. Τὰ αὐτὰ καλοῦνται μῆνας ἐν Θεσσαλονίκῃ, ροῦχα δὲ ἐν Εὐβοίᾳ, Αἴνῳ, Λέσβῳ, Ἄνδρῳ, Σάμῳ, Σύρῳ καὶ Χίῳ. Κατὰ τὸν προμνημονευθέντα Νομοκάνονα (σ. 338) ἀναφέρονται γυναῖκες: «ὁποῦ καρφώνουν τὰ συνήθειά τους εἰς τὸ νὰ μὴ κάμνουσι παιδία».

4. Τιμοθέου, Κανόνες, PG, 138, 893. Σταφίδα, Ἔνθ' ἀν. Τὰ καταμήνια τῶν γυναικῶν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν γυναικεῖα. Πβ. Ἀριστοτέλους, Ἱστορ. Ζ., 7. Παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκομεν: «γυναικεῖα, τὰ ἔμμηνα». Νῦν ἐν Ρόδῳ καὶ Βερροίᾳ καλοῦνται ταῦτα γυναίκεια.

5. Ὡς λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 212, 17· Stählin). Ἤδη ὁ Μωϋσῆς ἀπηγόρευε νὰ πλησιάζωσιν οἱ ἄνδρες τὰς συζύγους των: «ἣν ταῖς ἐπιμηνίοις καθάρσεσιν ἐνεσχημέναι τύχωσι».

6. Σουβόρωφ, Ἡ συγκρότησις ἐξομολογητικοῦ καὶ μετανοίας κανόνος (Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 407). Βλ. καὶ Ἰωάννου Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις τῶν ἐξομολογουμένων (PG, 88, 1904). Κατὰ τὸν Πλίνιον, αἱ Ρωμαῖαι, διὰ μαγικοὺς σκοπούς, ἤλειφον τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν τῶν ἐρωμένων μὲ αἷμα τῶν καταμηνίων των. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, Ergänzungs Band, σ. 186.

7. Ἔπιθι τοῦ παρόντος τόμου σελ. 217-218.

ἀριθμὸν κογχυλίων, ἅτινα σήμερον καλοῦνται γουρουνάκια, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δὲ χοιρίναι, ἅτε μιμούμενα τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον, ὅπερ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο χοῖρος καὶ δελφάκιον.

Τοῦ λόγου παρεμπεσόντος, ἂς εἴπωμεν ὅτι αἱ Βυζαντιναί, κατὰ τὴν ἔμμηνον ροὴν καὶ πρὸς συγκράτησιν τοῦ καταρρέοντος αἵματος, ἐχρησιμοποίουν τεμάχια ὑφάσματος, τὰ ὁποῖα αἱ Ἀλεξανδριναὶ ἐκάλουν φυλακεῖα[1].

Καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, περὶ τῶν ὁδῶν τῶν Βυζαντινῶν πόλεων ὁμιλῶν, λέγει ὅτι ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ ἐν αὐταῖς καὶ «ράκος ἀποκαθημένης»[2].

Προστεθείσθω ἐνταῦθα ὅτι αἱ Βυζαντιναὶ ἐκάλυπτον τὰ περὶ τὴν αἰδῶ καὶ διὰ περισκελίδων, αἵτινες ἐλέγοντο βρακία ἢ καὶ μὲ τὴν λατινικὴν λέξιν φεμινάλια[3].

Σημειωτέον ὅτι πολλοί, μετὰ τὴν συνουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν καὶ ἐκάλουν ἁμαρτίαν, ἔσπευδον εἰς τὰ λουτρά, ἵνα λουσθοῦν[4], ὁ Λουκιανὸς μάλιστα ὁμιλεῖ διὰ «θηλύτητος γέμουσαν εὐνήν, ἀφ' ἧς ἀναστὰς ἕκαστος εὐθὺς λουτροῦ χρεῖός ἐστι»[5].

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δὲν φαίνεται, ἂν εἰς τὰ διάφορα πορνεῖα ὑπῆρχον τότε λουτρά, ὡς διὰ τὰ Ρωμαϊκὰ πιστοποιεῖ τὸ πρᾶγμα ὁ Πλαῦτος[6].

Κανονικὸν βέβαια καὶ σύνηθες ἦτο τὸ κατὰ φύσιν συνευρίσκεσθαι, ὑπῆρχον ὅμως καὶ οἱ εἰς ἀπηγορευμένας ἡδονὰς ἀποβλέποντες καὶ ἐν τῷ θήλει τὸ ἄρρεν ἐπιζητοῦντες[7], παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν νόμων, οἵτινες, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐπέτρεπον τὴν περὶ ὕβρεως ἀγωγήν[8], οὗτοι δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸ διαζύγιον[9].

Περὶ τῆς Θεοδώρας λέγει ὁ Προκόπιος ὅτι «ἐν μαστροπείῳ τῇ παρὰ φύσιν ἐργασίᾳ τοῦ σώματος διατριβὴν εἶχε, τὴν ὥραν ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος», ὅπερ, διασαφηνίζων, λέγει ὅτι «ἐκ τριῶν τρυπημάτων

---

1. Δαμάσκιος, ἐν Βίῳ Ἰσιδώρου, § 52, σ. 124 (Did.).
2. ΕΟ, 298, 14.
3. Ἀχμέτ, Ὀνειροκρ., κεφ. 242, σ. 198, 199 (Drexl). Σουΐδας, ἐν λλ. φεμινάλια καὶ περισκελῆ.
4. Χρυσόστομος, PG, 63, 757.
5. Λουκιανοῦ, Ἔρωτες, 42.
6. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, 2, 112.
7. Γρηγόριος Νύσσης, PG, 46, 528. Μ. Βασίλειος, PG, 31, 449. Παλαιότερον καὶ ὁ Λουκιανὸς (Ἔρωτες, 28), βεβαιῶν τὸ πρᾶγμα, γράφει: «Γυναικὶ μὲν καὶ παιδικώτερον χρώμενον ἔξεστιν εὐφρανθῆναι διπλασίας ἀπολαύσεως ὁδοὺς διανοίξαντα».
8. Βασιλικά, 60, 21, 9. Εἰς τὰς Ἀσίζας τῆς Κύπρου (ΜΒ, 6, 227) ὑπάρχει κεφάλαιον: «Περὶ τῆς γυναίκας ὅπου ἀγκαλεῖ ἕναν ἄνθρωπον ὁποῦ πέφτει μετά της παρὰ φύσης».
9. Χριστοφιλοπούλου, Ἡ Ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τὸ διαζύγιον (Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, 13, 232).

εἰργάζετο»[1], πληροφορία, ἣν παλαιότερον μὲν διὰ τὰς γυναῖκας ἐπιβεβαιοῖ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, γράφων ὅτι παρὰ πολλαῖς τῶν γυναικῶν «πόρος οὐδεὶς ἄβατος ἀκολασίᾳ» καὶ χαρακτηρίζων ὡς «κομιδῇ ἄθεον τὸ κατὰ φύσιν εἰς τοὺς παρὰ φύσιν καταισχύνειν πόρους»[2], μεταγενεστέρως δὲ ὁ Ι. Τζέτζης, γράφων ὅτι γυνὴ

ἀπὸ τριῶν εἰργάζετο ὀπῶν τὴν ἐργασίαν[3].

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἐκτροπὴ παρετηρεῖτο τότε: ὑπῆρχον δῆλα δὴ γυναῖκες, αἵτινες, εἰς τὸ πάθος τοῦ αὐτοέρωτος ὑποκείμεναι, ὡς αἱ ἀρχαῖαι τριβάδες, τὰ ἀνδρῶν πρὸς ἄλλας γυναῖκας ἐποίουν. Ἤδη ὁ Ἀρτεμίδωρος ὁμιλεῖ διὰ γυναῖκα ὑπὸ γυναικὸς περαινομένην[4], ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸ ἔργον του Ἔρωτες (28) τὰ ἑξῆς, τὴν χρῆσιν ὀλίσβου παρὰ ταῖς τότε γυναιξὶν ὑπαινισσόμενος: «Χρόνε, χάρισαι τὴν ἴσην ἐξουσίαν γυναιξίν: ἀλλήλαις ὁμιλείτωσαν ὡς ἄνδρες, ἀσελγῶν δὲ ὀργάνων ὑποζυγωσάμεναι τέχνασμα, ἀσπόρων τεράστιον αἴνιγμα, κοιμάσθωσαν γυνὴ μετὰ γυναικὸς ὡς ἀνήρ», προσέθηκε δὲ καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης: «αἱ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν γαμούμεναί τε καὶ γαμοῦσαι»[5]. Λέγεται δὲ καὶ ἐν τῷ Ἐπαίνῳ τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στιχουργήματι τοῦ ΙϚ΄ αἰῶνος (στίχ. 675), ὅτι ὑπάρχουσι γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι: «κάμνουσίν το μοναχές των».

Ἂς προσθέσωμεν, ὅτι κατὰ Ἰωάννην τὸν Νηστευτὴν (PG, 88, 1904): «οὐδὲ μὴν καὶ μαλακίζονται αἱ γυναῖκες, ὡς οἱ ἄνδρες», Βασίλειος ὁ μαθητὴς Βασιλείου τοῦ Μεγάλου πιστοποιεῖ ὅτι καὶ παρθένοι ἐμαλακίζοντο ὡς ἄνδρες, ὁμοίως δ᾽ ἐν μεταγενεστέρῳ Νομοκάνονι σημειοῦται: «ὅταν αἱ γυναῖκες μαλακισθῶσιν ἀτές τους ὥσπερ καὶ οἱ ἄνδρες»[6].

Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων πατέρων, τὰ πορνικὰ ἁμαρτήματα ἦσαν ἑπτά, ἓν τῶν ὁποίων τὸ τῆς μαλακίας[7], καὶ ὅτι, κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν[8], πολλοί: «τοὺς

---

1. Προκοπίου, Ἀνέκδοτα, 61, 18.
2. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 218, 15)· 3, 3, 21 (σ. 249, 4· Stählin).
3. Ι. Τζέτζου, Χιλιάδες, χιλ. 6, ἱστορ. 36, 36.
4. Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 72, 9· 74, 25· 81, 7, 10.
5. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3 (σ. 249, 3· Stählin)· Πβ. καὶ Λουκιανοῦ, Ἑταιρικοὶ διάλογοι, 5, 2. Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, Ἀπολογία δευτέρα ὑπὲρ Χριστιανῶν (PG, 6, 444). Χρυσόστομος, PG, 60, 417.
6. Χ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθηνῶν ἀρ. 673, φ. 194 β. Ν. Σουβόρωφ, Ἐνθ᾽ ἀν., 8, 392, 407.
7. Ἰδὲ Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 412. Ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος (Ὀνειρ., 74, 14): «χειροτονεῖν δὲ τὸ αἰδοῖον εἴτις ὑπολάβοι».
8. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, Ergänzungs Band, 177, 178.

αὐτοῖς ὑπουργοῦντας δούλους ἢ ἐλευθέρους, προσκαλούμενοι, ἐν ταῖς τούτων χερσὶ διὰ τοῦ παρ' ἐκείνων μολυσμοῦ τὰς ἐκρύσεις ποιοῦνται »[1].

Πρόσθες ὅτι, κατὰ τὸ Κανονικὸν Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ: « ὁ μαλακίαν διαπραξάμενος, πλὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπιτιμᾶται, ξηροφαγίᾳ διαιτώμενος καὶ μετανοίας ἑκάστης ποιῶν ἑκατόν »[2]. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἱεράρχην, ὁ τοιοῦτος δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἱερωθῇ[3]. Κατὰ τὸν μαθητὴν δὲ τοῦ Μ. Βασιλείου Βασίλειον, αἱ μαλακιζόμεναι γυναῖκες ἐκωλύοντο τῶν ἁγιασμάτων ἐπὶ δύο ἔτη (Ν. Σουβόρωφ, Ἔνθ' ἀν., 8, 407). Εἰρήσθω ὅτι ὁ Σχολιαστὴς τῶν Ἱππέων τοῦ Ἀριστοφάνους (στίχ. 25) παρατηρεῖ: « Οἱ γὰρ ἁπτόμενοι τῶν αἰδοίων οὐχ ὡς ἤρξαντο, ἀλλὰ σπουδαιότερον κινοῦσιν ἐκπυρούμενοι τῇ συνεχείᾳ τῆς κινήσεως »[4].

Πολλαί, ἵνα τὰς ἀκολάστους ὁρμάς των θεραπεύσωσιν, οὐ μόνον παρὰ τῶν ἐραστῶν ἀμοιβὴν δὲν ἐλάμβανον, ἀλλὰ καὶ ἐπλήρωνον αὐτούς[5], ὡς δὰ καὶ πολλαὶ τῶν κοινῶν πορνῶν[6]. Ἄλλαι πάλιν συνήθιζον νὰ συνευρίσκωνται μετ' εὐνούχων, εὐχαριστούμεναι, διότι οὗτοι ἐβραδυρεύστουν[7].

Μέχρι τοῦδε ὡμίλησα περὶ τῶν συζυγικῶν σχέσεων τῶν Βυζαντίδων, πρέπει ἐν τούτοις νὰ τονισθῇ ὅτι τὰς σεξουαλικὰς τότε σχέσεις διηυκόλυνε καὶ ἡ ὕπαρξις πορνῶν, ὧν μέγας ἀριθμὸς ὑπῆρχεν εἰς τὰς Βυζαντινὰς πόλεις καὶ αἵτινες ἐν ἰδιαιτέροις χαμαιτυπείοις, δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς, εἰς ἀπομεμακρυσμένα τῆς πόλεως μέρη κειμένοις[8], ἢ ἐν καπηλείοις ἢ πανδοχείοις ἢ καὶ ἐν λουτροῖς ἐξέδιδον τὴν ὥραν.

Τὰ πορνεῖα ταῦτα, ὡς πληροφορούμεθα, βλέποντα συνήθως πρὸς τὴν ὁδόν, ἵνα αἱ κοιναὶ γυναῖκες δύνανται νὰ καλῶσι τοὺς παρερχομένους, ἢ

---

1. Ἰωάννου Νηστευτοῦ, Ἀκολουθία καὶ τάξις τῶν ἐξομολογουμένων, PG, 88, 1893, 1904, 1908. Pitra, Spicilegium Solesmense, 4, 429. Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 446. Ν. Σουβόρωφ, Ἔνθ ἀν., 8, 399, 412.

2. Αἱ ἡμέραι ὡρίζοντο εἰς ὀγδοήκοντα, προκειμένου περὶ μαλακίας γυναικῶν.

3. Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 437.

4. Ἡ ἀποσπερμάτωσις, νῦν ἀπόχυμα, κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐλέγετο θορός. Ἔπιθι τὸ Etymologicum Gudianum, ἐν λ. θορός.

5. Στεφάνου Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 682 (Παπαδημητρίου).

6. ΒΒΠ, Β' ΙΙ, 158.

7. Ἔπιθι τὰ Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 370. Κατὰ τὸ Πηδάλιον: « ἐὰν γυνὴ πέσῃ μὲ εὐνοῦχον, τρεῖς χρόνους ἐπιτιμᾶται ξηροφαγοῦσα μετὰ τὴν ἐνάτην καὶ γονυκλισίας ποιοῦσα καθ' ἑκάστην τριακοσίας ». Κατὰ τὸν Ἰουβενάλιον (6, 366Ε-Ο), ὑπῆρχον Ρωμαῖαι, αἵτινες, ἵνα μὴ καταφύγωσιν εἰς ἄμβλωσιν, ἠρέσκοντο εἰς μαλακὰ φιλήματα καὶ συγκοιτασμοὺς μετ' ἀγενείων καὶ νωθρῶν εὐνούχων. Πρόσθες ὅτι κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους εὐνοῦχοι ἤρχοντο εἰς γάμου κοινωνίαν· διὰ τοῦτο Λέων ὁ Σοφὸς διὰ Νεαρᾶς του (PG, 107, 621) οὐ μόνον ἀπηγόρευσε τοὺς τοιούτους γάμους, ἀλλὰ καὶ διέτασσε τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἱερέως τοῦ τελέσαντος αὐτούς.

8. Κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον, Ὀνειροκρ., 73, 1, τὸ πορνεῖον ἐχαρακτηρίζετο ὡς κοινὸς τόπος.

εἶχον διαμερίσματα χωριζόμενα διὰ στύλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡπλοῦντο παραπετάσματα (βῆλα), ἢ εἶχον τὸν λεγόμενον «ἐνδότερον οἰκίσκον» ἢ «ἀπόκρυφον τόπον», ἔνθα αἱ ἁμαρτωλαὶ γυναῖκες ἤσκουν τὸ ἔργον των καὶ ἔνθα ὑπῆρχε κλίνη ὑπεστρωμένας σανίδας ἔχουσα ἢ ἐνίοτε ταινίας, πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν πελατῶν καὶ εὐχάριστον ἀναπαλμόν.

Ἄνωθεν ἑκάστου διαμερίσματος γνωρίζομεν ὅτι, κατὰ Ρωμαϊκὴν συνήθειαν, ὑπῆρχε τίτλος (tabella), ἐν ᾧ ἀνεγράφετο ἡ εἰς τὴν γυναῖκα ὑπὸ τοῦ ἐπισκέπτου καταβληθησομένη ἀμοιβή, τὸ χάραγμα, ὅπερ ἦτο συνήθως εὐτελές, ὀλίγοι ὀβολοὶ ἤ, τὸ πολύ, ἓν δηνάριον. Περὶ ἐξαιρέσεων δὲν γίνεται ἐνταῦθα λόγος.

Τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν οἴκων, ἐν οἷς, πλὴν τῶν οἰκείᾳ βουλήσει ἢ ἕνεκα πτωχείας ἢ καὶ παραπλανήσεως ἐπιτηδείων προαγωγῶν νεανίδων, ὑπῆρχον, ἄκουσαι, καὶ αἰχμάλωτοι πρὸς ἐκμετάλλευσιν ὑπὸ τῶν ἀγορασάντων παραδιδόμεναι ἢ καί, κατὰ τοὺς παλαιοτέρους αἰῶνας, σεμναὶ παρθένοι, πρὸς τιμωρίαν εἰσαγόμεναι, διότι, ἀποκηρύξασαι τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, εἶχον ἀσπασθῆ τὸν Χριστιανισμόν, τὴν διεύθυνσιν, λέγω, τῶν ἑταιρείων εἶχεν ἀναλάβει ἢ πορνοβοσκὸς ἢ γυνὴ προαγωγός, κερὰ ἢ πρώτη καλουμένη, ἔργον τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ἡ συμφωνία καὶ εἴσπραξις τῆς ἀμοιβῆς, πρὸς δὲ καὶ ἡ διὰ καταλλήλων ὑπαινιγμῶν ὑπόδειξις εἰς τοὺς ἐρωμένους τῶν ἁμαρτωλῶν ποῖα δῶρα ἔπρεπε νὰ προσφέρωσιν οὗτοι εἰς αὐτάς.

Τέλος σημειωτέον ὅτι ἡ δίαιτα καὶ ἀμφίεσις τῶν κοινῶν γυναικῶν, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἦτο οἰκτρὰ καὶ ὅτι πολλαὶ αὐτῶν εἶχον προσβληθῆ ἀπὸ ἀφροδίσια πάθη[1].

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐπιθυμῶ νὰ διαλάβω περὶ προλήψεών τινων τῶν Βυζαντινῶν σχετιζομένων μὲ τὴν μεῖξιν τῶν φύλων.

Οὗτοι, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ των ν' ἀποκτήσωσιν ἄρρενα τέκνα, ἐπίστευον ὅτι θὰ ἐπετύγχανον τοῦτο, ἐὰν μετὰ τῶν συζύγων των ἐκοιμῶντο πρὸς δεξιὰν πλευράν. Τὴν γνώμην ταύτην ἀπηχεῖ τὸ Ὀνειροκριτικὸν τοῦ Ἀχμέτ, ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν: «Ἐάν τις ἴδῃ ὅτι ἀπεβάλετο τὸν ἀριστερὸν ὄρχιν, θῆλυ οὐ μὴ τέξει, διότι ἐκεῖθεν ἔσται ἡ θήλεια γονή. Ἐάν τις ἴδῃ ὅτι τὸν δεξιὸν τῶν ὄρχεων ἀπεβάλετο, οὐκ ἀρρενογονήσει»[2].

Ἦτο δ' ἡ πρόληψις αὕτη, ἥτις καὶ νῦν παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ ἐπικρατεῖ[3], πολὺ παλαιοτέρα τοῦ Θ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν Διογένη Λαέρτιον (2, κεφ.

1. Περὶ τοῦ θέματος βλέπε ὅσα ἐκτενέστερον γράφονται ἐν ΒΒΠ, Β' ΙΙ, 117 ἑξ., ἔνθα γίνεται μνεία καὶ τῶν ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν πλασμάτων μέτρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας.

2. Ἀχμέτ, Ὀνειροκρ., κεφ. 99, σ. 59, 7.

3. Καὶ σήμερον οἱ τὰ τοιαῦτα ἔμπειροι συνιστῶσιν εἰς τοὺς συζύγους, ἂν θέλωσι ν' ἀποκτήσωσιν ἄρρενα τέκνα, νὰ προσκλίνωσι κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνουσίας πρὸς δεξιὰν πλευράν. Ἐν Ρόδῳ, ὅταν τὰ πρῶτα σκιρτήματα τοῦ ἐμβρύου ἀκουσθῶσι κατὰ

3): «ὁ Ἀναξαγόρας ἔλεγε ζῷα γενέσθαι ἐξ ὑγροῦ καὶ θερμοῦ καὶ γεώδους, ὕστερον δὲ ἐξ ἀλλήλων καὶ ἄρρενα μὲν ἀπὸ δεξιῶν, θήλεα δὲ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν».

Ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐν τοῖς Ὀνειροκριτικοῖς του ἐπανειλημμένως τὴν ἀναφέρει[1], εἶπε δὲ καὶ ὁ Σωρανός: «Ἱπποκράτης ᾤετο ἐν μὲν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῆς ὑστέρας συλληφθέντος τοῦ σπέρματος ἄρρεν ἀποτελεῖσθαι, ἐν δὲ τοῖς εὐωνύμοις θῆλυ», φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς (17, 6, 2), προκειμένου περὶ βοός: «εἰ δὲ καὶ βουληθείης ἄρρεν τεχθῆναι, τῷ καιρῷ τῆς ὀχείας τὸν ἀριστερὸν ὄρχιν ἀπόδησον, εἰ δὲ θῆλυ, τὸν δεξιόν»[2].

Οἱ ἐρευνηταὶ ἠθέλησαν νὰ διίδωσιν ἐνταῦθα καὶ Ἰουδαϊκὴν καὶ Αἰγυπτιακὴν ἐπίδρασιν καί, ἑπομένως, παλαιὰν κοινὴν πολλῶν λαῶν πρόληψιν.

Δὲν θὰ ἦτο δ' ἴσως περιττὸν νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα καὶ τὸ ἑξῆς χωρίον τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου (ΕΠ, 1205, 42): «Ἵππος ἐξανεμουμένη ἐν τῷ συνδυάζεσθαι, καὶ μάλιστα πρὸς βορρᾶν, τίκτει καλά, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται. Τοῦτο δὲ καὶ ἀνθρώπους ποιεῖν ἠκούσαμεν περιεργότερον, μάλιστα δὲ ἀλογώτερον καὶ τοιούτοις ἑαυτοὺς εἰς τὸ πᾶν ἐπιτρέποντας ἔργοις ἀνεμωλίοις, ὡς εἰπεῖν»[3].

Προστεθείσθω ἐνταῦθα ὅτι, κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον (PG, 38, 1081): «ἄρρεν δὲ γίνεται εἰ πεπεμμένον ἐστὶ τὸ τοῦ ἄρρενος σπέρμα. Ὅθεν οἱ νέοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὡς ἐπὶ πολὺ θηλύγονοι».

Ἄλλη πρόληψις ἦτο ἡ ἑξῆς: ἐπίστευον ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδίσουν τὴν μετ' ἄλλου ἀνδρὸς συνουσίαν τῆς συζύγου των, ἄν, πρὸ τῆς μετ' αὐτῆς συνευρέσεως, ἤλειφον τὸ μόριόν των μὲ χολὴν ἰχθύος καλουμένου καύρου (ἴσως γαύρου)[4]. Ἐφρόνουν ἐπ' ἴσης ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐξακριβώσωσιν ἂν μία γυνὴ ἦτο παρθένος ἢ μή· τὸ πείραμα ἦτο ἁπλούστατον: εἰς καινὸν δοχεῖον

τὸ δεξιὸν μέρος, πιστεύεται ὅτι τοῦτο θὰ εἶναι ἄρρεν. Α. Βρόντη, Ροδιακὴ λαογραφία (Λαογραφ., 11, 567). Καὶ ἐν Θρᾴκῃ δὲ πιστεύουσιν ὅτι, ὅταν ἡ κοιλία τῆς ἐγκύου εἶναι ἐξωγκωμένη μᾶλλον πρὸς τὰ δεξιά, θὰ γεννήσῃ αὕτη ἄρρεν, ἂν δὲ πρὸς τὰ ἀριστερά, θῆλυ. Ἐλπ. Σταμούλη-Σαραντῆ, Σύμμικτα λαογραφικὰ (Θρᾳκικά, 1, 403).

1. Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 1, 21, 26, 31 (σ. 23, 10· 28, 8· 31, 10· Hercher).

2. Riess, Volkstümliches bei Artemidoros (Rh. M., 49, 179). Κατὰ Νομοκάνονα ΙΖ' αἰῶνος, αἱ γυναῖκες, διὰ νὰ κάμωσιν ἄρρενα, ἔδιδον τὴν προσωπίδα παιδίου εἰς κύνας, ἵνα τὴν φάγωσιν ἢ ἐκράτουν ἢ ἐγύριζον τὸν ὀμφαλὸν τοῦ γεννηθέντος ἢ ἔτρωγον «κἄποια βότανα μαντεμένα». Ν. Πολίτου, Ἓν κεφάλαιον νομοκάνονος (Λαογραφ., 3, 386).

3. Βλ. καὶ Γεωπονικά, 17, 6, 3. Περὶ τῶν μέσων, ἅτινα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρὸς ἀρρενογονίαν, βλ. Hans Licht, Sittengeschichte Griechenlands, 2, 76, 77.

4. Α. Κούζη, Μητροδώρας τὸ περὶ γυναικείων παθῶν τῆς μήτρας ἔργον (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 20, 55).

ἔθετον σπέρματα φακῆς (φακοῦ) καὶ συνίστων εἰς τὴν γυναῖκα νὰ οὐρήσῃ ἐν τῷ δοχείῳ· ἂν τὰ σπέρματα ἐφούσκωνον, ἦτο δεῖγμα ὅτι ἡ οὐρήσασα ἦτο παρθένος, εἰ δὲ μή, διακεκορευμένη[1].

Σχετικῶς ἐν Σολομωνικῇ ΙΘ' αἰῶνος ἀναγινώσκομεν: «Πᾶρε τοῦ ποντικοῦ τάχαμνὰ καὶ ξέρανέ τα καὶ βάλε φωτιὰ εἰς ἓν μέρος καὶ ρίκτεις ὀλιγὸ ἀπὸ τοῦ ποντικοῦ τἀρχίδια ἐπάνω εἰς τὴν φωτιὰν καὶ τὸ βάνεις μέσα εἰς τὴν κάμαραν καὶ καπνίζοντας ὅσες γυναῖκες εἶναι παντρεμένες ὅλες θὰ κατουρηθοῦν καί, ἂν εἶναι κορίτσι, δὲν κατουρειέται. Ἂν εἶναι χαλασμένο, θὰ κατουρηθῇ καὶ βλέπεις, ἂν θέλῃς, καὶ τὸ λές»[2].

Ὅτι πολλαὶ κόραι, διαπαρθενευόμεναι, προσεπάθουν νὰ συγκαλύψωσι τὸ πάθημά των καὶ νὰ φαίνωνται παρθένοι, καὶ πιθανὸν εἶναι καὶ μαρτυρεῖται. Οὕτως ὁ Ἀρισταίνετος ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς του[3] παριστάνει τὴν τροφὸν λέγουσαν πρὸς τὴν διακορευθεῖσαν: «Μηδὲν δείσῃς, ὦ παῖ, ἐγώ σε τηνικαῦτα διδάξω πῶς ἂν ἡ πρὸ γάμου γεγονυῖα γυνὴ παρθένος ἔτι δόξῃ τῷ νυμφίῳ».

Ἰδοὺ τώρα καὶ μία συνταγή, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὁποίας αἱ διακορευθεῖσαι Βυζαντιναὶ προσεπάθουν νὰ φαίνωνται παρθένοι: «Σύμφυτον βοτάνην λειώσας ὑπόθες ἢ στυπτηρίαν σχιστὴν μετὰ δάφνης φύλλου ζέσας προσκλύζου»[4].

Κατὰ τὸ μεταγενέστερον Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, αἱ διακορευθεῖσαι καὶ θέλουσαι ν' ἀποκρύψωσι τὸ πάθημά των:

βάνουν, κλείουν καὶ ματώνουν
καὶ τὴν τρύπα τους ὀρθώνουν[5].

Σήμερον περὶ διακορευθείσης λέγομεν ὅτι εἶναι τρυπημένη, τὴν αὐτὴν δὲ φράσιν θὰ ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ Βυζαντινοί, ἀφ' οὗ ἡ παρθένος τότε ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἄτρητος[6]. Πιθανὸν δὲ ὅτι καὶ κεκομμένη θὰ ἐλέγετο αὕτη, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῆς σημερινῆς φράσεως: «αὐτὴ εἶναι κομμένη», ἀφ' οὗ τὸ ἀνδρικὸν μόριον παρὰ μὲν τῷ Ἀριστοφάνει (Λυσιστρ., 192) χαρακτηρίζεται ὡς ἵππιον τόμιον, κεῖται δὲ καὶ εἰς μεταγενέστερα κείμενα: «διακορεῦσαι· διαπαρθενεῦσαι οἱονεὶ διατεμεῖν» καὶ πάλιν: «διαπεπαρθενεῦσθαι· τετμῆσθαι τῇ μίξει»[7].

1. Α. Κούζη, Ἐνθ' ἀν.
2. Ταῦτα ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 9, σ. 204, χειρογράφῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.
3. Ἀρισταινέτου, Ἐπιστολαί, βιβλ. Α', ἐπιστ. 6, σ. 30 (Boissonade).
4. Α. Κούζη, Ἐνθ' ἀν.
5. Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 660 (Krumbacher).
6. Προκοπίου, Ἀνέκδοτα, 3, 1, 17, 37.
7. Bachmann, Anecdota Græca, I, 194, 15, 16.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ σημειῶ καὶ τὸ ἑξῆς: Γνωστὸν εἶναι ὅτι εἰς τὰ Βυζαντινὰ λουτρὰ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐχρησιμοποίουν ἀποψιλωτικὰς ἀλοιφάς, ὡς δὲ μανθάνομεν ἐκ κειμένου τοῦ ΙϚ' αἰῶνος, τότε, πιθανώτατα καὶ παλαιότερον, αἱ γυναῖκες συνήθιζον νὰ ξυρίζουν τὰς περὶ τὸ αἰδοῖον τρίχας. Ὁ ἀθυρόστομος στιχοπλόκος λέγει ὅτι ἄλλαι γυναῖκες μεταχειρίζονται διαφόρους τρόπους πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν τριχῶν τοῦ προσώπου, ἀλλ' ὅτι:

ἔναι καὶ ἄλλες ὁποῦ χρήζουν
ἄλλες διὰ νὰ τὰς ἐξυρίζουν
τὰς βαστάζουν εἰς τὰ σκέλη[1],

ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Σχολιαστὴς τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους (516): «παρέτιλλον καὶ οἱονεὶ ἐξέδερον τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον . . . τίλλουσι δὲ τὰς τρίχας αἱ νεόνυμφοι», συνήθεια σῳζομένη καὶ νῦν ἐν Λέσβῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσας Ἀγαθίας σαφῶς μᾶς μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν ἦτο ἀνήκουστον τὸ πάθος τῆς παρανόμου συνουσίας, καὶ δὴ τῆς αἱμομιξίας· γράφει λοιπόν: «Ὁποῖα οἱ νῦν ἀκολασταίνουσιν οὐ μόνον ἀδελφαῖς τε καὶ ἀδελφιδαῖς ἀνέδην μιγνύμενοι, ἀλλὰ πατέρες τε θυγατράσι καί, τὸ δὴ πάντων ἀνοσιώτερον, υἱοὶ τὰς τεκούσας»[2] — καὶ ταῦτα παρὰ τὰς εἰς τοὺς αἱμομίκτας ἐπιβαλλομένας ποινάς.

Κατὰ τὰ Βασιλικά, ξίφει ἐτιμωροῦντο ἢ τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ἐρρινοκοποῦντο οἱ αἱμομῖκται, εἴτε γονεῖς ἦσαν πρὸς τέκνα, εἴτε τέκνα πρὸς γονεῖς, εἴτε ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφάς, εἴτε πρὸς ἄλλας συγγενεῖς, οἷον πατρὸς εἰς γυναῖκα υἱοῦ ἢ υἱοῦ πρὸς μητρυιὰν ἢ ἀδελφοῦ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ του ἢ θείου πρὸς ἀνεψιὰν ἢ ἀνεψιοῦ πρὸς θείαν[3].

Κατὰ τὴν Ἐκλογὴν τῶν νόμων (PG, 113, 537), οἱ αἱμομῖκται ἐρρινοκοποῦντο. Ἡ Ἐκκλησία τοὺς τοιούτους ἐπὶ τριετίαν ἐχώριζε τῆς κοινωνίας[4].

Δέον ἐν τούτοις νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὑπῆρχον καὶ οἱ σεμνοὶ καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενοι καὶ τὸ μέτρον καὶ πρέπον κατὰ τὰς μετὰ τῶν γυναικῶν συνουσίας τηροῦντες. Οὕτω, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς συνίστα νὰ μὴ συνευρίσκεταί τις μετὰ τῆς γυναικός του κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, καὶ δὴ

1. Ἔπαινος τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 538 (Krumbacher).

2. Ἀγαθίου, Ἱστορ., 116, 6. Τὰ διάφορα εἴδη τῆς αἱμομιξίας ἀπαριθμεῖ Ἰωάννης ὁ Νηστευτής, ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει τῶν ἐξομολογουμένων (PG, 88, 1893).

3. Βασιλικά, 60, 37, 75. Ἐκλογὴ τῶν Νόμων (PG, 113, 537). Ἐκλογὴ ἰδιωτικὴ ηὐξημένη, τίτλ. 17, 16 (JGR, 4, 43). Ἐκλογὴ κατὰ τὸ Πρόχειρον μεταβεβλημένη (JGR, 4, 110, 20). Ἀρμενοπούλου, Ἑξάβ., 6, 4, 1. Φωτίου, Νομοκάνων, Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 1, 303.

4. Σουβόρωφ, Ἐνθ' ἀν. (Βυζαντινὰ Χρονικά, 8, 403) καὶ Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 439, 445, 446.

ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς ἀγορᾶς ἐπανερχόμενος, τονίζων ὅτι «ποθεινοτέρα ἡ χρονιωτέρα συμπλοκή»[1].

Κατὰ τὸν Χρυσόστομον, πολλοὶ ἀπεῖχον τῶν γυναικῶν των ἐν καιρῷ νηστείας[2], κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Τιμόθεον, δὲν ἔπρεπε νὰ συνευρίσκωνται τὰ ἀνδρόγυνα κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακήν: «διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι»[3], ὡς δὲ μαρτυρεῖται, ἀποχὴ ἐσημειοῦτο καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος[4].

Κατὰ Θεόδωρον τὸν Βαλσαμῶνα[5], ὁ συνευρεθεὶς μετὰ τῆς συζύγου του κατὰ τὸ διάστημα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς δὲν ἐπετρέπετο νὰ κοινωνήσῃ κατὰ τὸ Πάσχα, εἰς πρόσφορα ἐπιτίμια ὑποβαλλόμενος. Κατὰ τὸν 3ον κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ὁ ἱερωμένος ὁ μέλλων νὰ λειτουργήσῃ δὲν ἔπρεπεν ἀφ' ἑσπέρας νὰ συνευρεθῇ μετὰ τῆς συζύγου του, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ λαϊκὸς ὁ προτιθέμενος νὰ κοινωνήσῃ τὴν ἐπομένην[6]. Συνίστα δέ, κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, τὴν ἀποχὴν καὶ ὁ Γεωργηλᾶς κατὰ τὰ ἐξημερώματα τοῦ Σαββάτου, τῆς Κυριακῆς, τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ κατὰ τὰς Τεσσαρακοστάς, ἀκολουθῶν δέ, ὡς λέγει, ἀρχαίων σοφῶν παραγγέλματα, παρήνει οἱ νέοι σύζυγοι νὰ συνευρίσκωνται «ποῦ καὶ ποῦ», οἱ δὲ γέροντες οὐδαμῶς, ἅ τε τῆς συνουσίας ἐξασθενούσης αὐτούς[7].

Ἀνωτέρω ὡμίλησα περὶ βινητικῶν σχημάτων· τοιούτων ἠδύναντο οἱ Βυζαντινοὶ νὰ λάβωσι γνῶσιν καὶ ἐκ σχετικῶν εἰκόνων.

Οὗτοι, παλαιοτέραν, Ρωμαϊκὴν κυρίως, ἀκολουθοῦντες συνήθειαν (πβ. ὡρισμένας τοιχογραφίας ἐν οἰκίαις τῆς Πομπηΐας), δὲν ἀπέφευγον νὰ ζωγραφίζωσιν ἐπὶ πινάκων ἢ ἐν τοῖς τοίχοις τῶν δωματίων των σκανδαλώδεις σκηνάς. Τοῦ πράγματος ἔχομεν ἐπανειλημμένως μνείαν. Οὕτω, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ὁμιλεῖ διὰ τὰ ἀνάγραπτα τῆς ἀκολασίας σχήματα καὶ τὰ ἀναφανδὸν ἀνάγραπτα καὶ πανδημεὶ θεώμενα, διὰ στήλας ἀναισχύντους, καὶ δὴ περὶ ζωγραφιῶν παριστανουσῶν τὴν Ἀφροδίτην γυμνὴν συμπλεκομένην

1. Κλήμεντος, Παιδαγ., 2, 10 (σ. 215, 7, 12· Stählin).
2. PG, 59, 353.
3. Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, Ἀποκρίσεις κανονικαὶ (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 338, 456). Κατὰ Νομοκάνονα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (Ν. Πολίτου, Ἓν κεφάλαιον νομοκάνονος, Λαογραφ., 3, 388), ψέγονται ὅσοι κοιμοῦνται καὶ κάνουν τὴν ἐπιθυμίαν των εἰς τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας. Νῦν οἱ ἐκ Σάντας τοῦ Πόντου πιστεύουσιν ὅτι ὅσοι συνευρίσκονται μετὰ τῶν γυναικῶν των κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς ἢ κατὰ τὴν Τεσσαρακοστήν, ἀποκτῶσιν ἀνάπηρα τέκνα ἢ λίαν ἰδιότροπα. Μιλτιάδου Νυμφοπούλου, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες Σάντας (Ἀρχεῖον Πόντου, 16, 246, 247).
4. Στεφάνου Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 879 (Παπαδημητρίου).
5. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 4, 486.
6. Ματθαίου Βλαστάρη, Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον (Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 6, 191, 192).
7. Γεωργηλᾶ, Θανατικὸν τῆς Ρόδου, στίχ. 498 καὶ 502 (σ. 47).

μὲ τὸν Ἄρη, γυμνὰς κόρας, Σατύρους μεθύοντας καὶ μορίων ἐντάσεις καὶ τὸν Δία, ὑπὸ μορφὴν κύκνου, συγγινόμενον τῇ Λήδᾳ [1].

Βραδύτερον, Γρηγόριος ὁ Νύσσης ψέγει τὴν ἐπὶ τῶν κονιαμάτων τῶν τοίχων ζωγράφησιν εἰκόνων, αἵτινες ἦσαν: «τῆς ἐμπαθοῦς ἡδονῆς ὑπεκκαύματα ἀπογυμνούσης τῆς τέχνης, ἀπὸ μιμήσεως τὰ ἀθέατα» [2]. Ἡ ἀπεικόνισις δὲ τῶν τοιούτων σκηνῶν ἐξηκολούθησε καὶ εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν, ἀφ' οὗ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ζ' αἰῶνος ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος διὰ τοῦ 100οῦ κανόνος της ἠναγκάσθη νὰ τὰς ἀπαγορεύσῃ, ἀφορίζουσα τοὺς ἀναγράφοντας αὐτάς. Ἐν τῷ κανόνι τούτῳ ἀναγινώσκομεν: «τὰς τὴν ὅρασιν καταγοητευούσας γραφὰς εἴτε ἐν πίναξιν εἴτε ἄλλως πως ἀνατιθεμένας καὶ τὸν νοῦν διαφθειρούσας καὶ κινούσας πρὸς τὰ τῶν αἰσχρῶν ἡδονῶν ὑπεκκαύματα οὐδαμῶς ἀπὸ τοῦ νῦν οἱῳδήποτε τρόπῳ προστάσσομεν ἐγχαράττεσθαι· εἰ δέ τις τοῦτο πράττειν ἐπιχειρήσοι, ἀφοριζέσθω» [3]· ὃν κανόνα ἐπεξηγῶν Θεόδωρος ὁ Βαλσαμὼν λέγει ὅτι οἱ ἐρωτομανοῦντες ἐν πίναξιν ἢ ἐν τοίχοις εἰκόνιζον ἐρωτίδια «ἢ καί τινα ἕτερα μυσαρά, ὅπως τὰς σαρκικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας διὰ τῆς πρὸς τοῦτο δράσεως ἐκπεραίνωσιν» [4]. Τὴν συνέχισιν τοῦ ἐθίμου πιστοποιεῖ καὶ ἡ σύνοδος τοῦ 789, καθ' ἣν θεωρεῖται ἀπόβλητος καὶ ἐπιβλαβὴς ὁ ζωγραφίζων «σχήματα πορνικὰ καὶ θεάματα» [5].

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας, ἔχομεν κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα τὴν τοῦ Συμεῶνος Μεταφράστου, ὅστις, εἰς τὴν συνήθειαν ἀποβλέπων, γράφει: «αἱ πρὸς τὰ αἰσχρὰ κινοῦσαι τὴν ὅρασιν γραφαί, ἀζωγράφητοι» [6].

Ἐντεῦθεν παρέλαβον καὶ μεταγενέστεροι Νομοκάνονες. Οὕτως ἐν κώδικι 11, κεφαλαίῳ 2ῳ, τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν φέρεται: «Ἀρχὴ τοῦ Ζ στοιχείου περὶ ζωγραφίας ἀτίμου ὁποῦ ποιοῦσι τινὲς νὰ παρακινοῦνται ὁρῶντες εἰς πορνείαν».

Οἱ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα σχολιασταὶ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου Ζωναρᾶς καὶ Βαλσαμών, εἰς τὰ σχόλιά των, ὁμιλοῦσι διὰ «ζωγραφίας ἀσέμνους, ἃς ἐν τοῖς τοίχοις καὶ πίναξιν ἐνεχάραττον» ἢ «ἐν πίναξιν ἢ καὶ ἐν τοίχοις εἰκόνιζον» [7], ἐξ ἧς διατυπώσεως ἄγεταί τις νὰ δεχθῇ ὅτι αἱ τοιαῦται ζωγραφίαι κατὰ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος αἰῶνα εἶχον καταργηθῇ. Ὁ ἕτερος ἐν τούτοις τῶν ἑρμηνευτῶν, ὁ Βαλσαμών, κακωτέρω σαφῶς μαρτυρεῖ περὶ τοῦ ἐναντίου, γράφων: «παρὰ τοῖς

1. Κλήμεντος, Προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας, κεφ. 4, 60, 1 (σ. 42, 25. Stählin).
2. PG, 44, 345, 656.
3. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 545.
4. Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 546.
5. Mansi, τόμ. 12, 241 ἑξ.
6. Συμεῶνος Μεταφράστου, Ἐπιτομὴ κανόνων, PG, 114, 292.
7. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 545, 546.

οἴκοις πλουσίων τινῶν γραφαὶ τοιαῦται, καὶ ταῦτα χρυσόπαστοι, μετὰ πάσης ἀσχημοσύνης ἐξεικονίζονται»[1].

Πολλοὶ φρόνιμοι καὶ ἑαυτοὺς σεβόμενοι, περὶ τῶν εἰς τὰ σεξουαλικὰ ζητήματα ἀσχολουμένων ὁμιλοῦντες, μεταχειρίζονται λέξεις καὶ φράσεις, αἵτινες εὐφήμως ἐκάλυπτον τὰ ἀπρεπῆ καὶ ἐμείουν τὴν ἐκ τῆς αἰσχρολογίας ἐντύπωσιν: περὶ τοῦ μετὰ γυναικὸς π.χ. συνευρίσκεσθαι μετεχειρίζοντο τὰ ρήματα γινώσκειν ἢ πλησιάζειν τὴν δεῖνα, συγκαθεύδειν μετὰ τῆς δεῖνα, συνδυάζειν μετὰ τῆς δεῖνα, συνέρχεσθαι ἢ συνευρίσκεσθαι μετὰ τῆς δεῖνα, ὡς δῆλα δὴ οἱ ἀρχαῖοι περίπου μετεχειρίζοντο τὰ ὁμιλεῖν, συνεῖναι, μείγνυσθαι, διαλέγεσθαι, ἐπιτυγχάνειν, πλησιάζειν, κοινωνεῖν, συγκατακοιμᾶσθαι, συγγίγνεσθαι, συμπλέκεσθαι, ἀναβαίνειν τὴν γυναῖκα, εἰς ταὐτὸν ἔρχεσθαι[2]. Ἄλλοι ὅμως, μὴ φροντίζοντες περὶ τῆς εὐπρεπείας, γυμνὰ τὰ ὀνόματα μετεχειρίζοντο[3].

Περὶ τοῦ συνευρεθέντος λοιπὸν μετὰ γυναικὸς ἔλεγον, ὅτι οὗτος ἔπεσεν εἰς τὴν δεῖνα[4] ἢ ὅτι κοιμᾶται μετὰ τῆς δεῖνα[5] ἢ ἔχει τὴν δεῖνα[6] ἢ πηδᾷ τὴν δεῖνα[7] ἢ τὴν φιλεῖ[8] ἢ τὴν

---

1. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα, 2, 546. Διὰ τὸ θέμα βλ. ΒΒΠ, Β' ΙΙ, 117, 118.

2. Πολυδεύκους, Ὀνομαστ., 5, 92.

3. Ps.sc.m. 1, 319, 10.

4. Μόσχου, Λειμωνάριον, PG, 87[3], 2892, 3065. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (ΜΒ, 6, 162, 24). Ἐν χειρογράφῳ ὀνειροκρίτῃ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἀθηνῶν, ἀρ. 1350, φ. 99α, φέρεται: «μὴ πέσῃς εἰς γυναῖκα». Βλ. καὶ τὸ Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 670.

5. Ἀχμέτ, Ὀνειροκρ., κεφ. 128, σ. 79, 14. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (ΜΒ, 6, 162, 24). Fr. Drexl, Das Traumbuch des Patriarchen Daniel nach dem cod. Vatic. Palat. Gr. 319 (BZ, 26, 309). Στεφάνου Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι, στίχ. 530 (CG, σ. 98). Βλ. καὶ Εὐΐου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 123. Ἔπιθι καὶ Λευϊτ., Κ', 10: «Ἄνθρωπος, ὃς ἐὰν κοιμηθῇ μετὰ ἄρρενος κοίτην γυναικὸς βδέλυγμα ἐποίησαν· θανατούσθω». Νῦν κοιμᾶμαι τὴν τάδε ἐν Κεφαλληνίᾳ, Μυκόνῳ, Κύθνῳ, Ἀπυράνθῳ τῆς Νάξου, Λευκάδι καὶ Καλλιπόλει σημαίνει συνευρίσκομαι μετ' αὐτῆς.

6. «Τὸ γὰρ περαίνειν ἔχειν λέγομεν», Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 207, 15. Ἀρισταινέτου, Ἐπιστολαί, βιβλ. Α', ἐπιστ. 24, σ. 109 (Boissonade). Λουκιανοῦ, Ἑταιρικοὶ διάλογοι, 1: «Παθών τι πρὸς τὴν ὥραν τῆς κόρης ἠξίου γαμεῖν καὶ πείσας εἶχεν». Λιβανίου, Ὑπὲρ Θαλασσίου, § 26 (τόμ. 3, 320, 12· Förster). Πβ. καὶ Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι, στίχ. 345 (CG, 76).

7. Στεφάνου Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 862, 893 (Παπαδημητρίου). Τοῦ αὐτοῦ, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι, στίχ. 280, 402 (CG, σ. 74,93). Πβ. καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχίου: «θρώσκει, ὀχεύει, ἔγκυον ποιεῖ» καὶ τὸ Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 1174.

8. «Βαίνειν: φιλεῖν», Ἡσύχιος. Σχολιαστὴς Πλούτου, Ἀριστοφάνους, 1093. Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 809. Τοῦ αὐτοῦ, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι, στίχ. 66, 352, 606 (CG, 65, 76, 101). Γεωργηλᾶ, Τὸ θανα-

γαμεῖ[1], ρῆμα ὅπερ παρ' ἀρχαίοις δὲν εἶχε τὴν σημασίαν ταύτην, ἣν παλαιότερον συναντῶμεν παρὰ Λουκιανῷ γράψαντι: «τὴν δὲ γυναῖκα εἰς τὴν ὁδὸν ἀνατρέψας γαμεῖν ἐβούλετο»[2], εἶτα παρὰ Στράβωνι, οὗτινος εἶναι τὸ ἑξῆς χωρίον: «Διονύσιος . . . ὅς γε προεγάμει μὲν παρεισιὼν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς νυμφοστολισθείσης»[3], καὶ παρὰ Κλήμεντι δὲ τῷ 'Αλεξανδρεῖ, παρ' ᾧ ἀναγινώσκομεν: «τὰ γυναικῶν οἱ ἄνδρες πεπόνθασι καὶ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν γαμούμεναί τε καὶ γαμοῦσαι»[4]. Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ Συναξαρίῳ τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν (στίχ. 810) καὶ ἡ σημερινὴ φράσις τῆς τὴν βάζει. Παράβαλε καὶ τὴν Βυζαντινὴν παροιμίαν: «πτωχὸς ἢ πλούσιος, ἂν δὲν τὴν βάλῃ, οὐδὲν κοιμᾶται»[5]. Εἶπε δὲ καὶ ὁ Λιβάνιος, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, διὰ νέον ὅτι, ἰδὼν οὗτος τὴν ὡραίαν κόρην καπήλου: «ἠξίου γαμεῖν».

Περὶ γυναικὸς εὐκόλως τὴν ὥραν ἐκδιδούσης, ἔλεγον ὅτι τὸ κάμνει[6] ἢ ὅτι τὸ δίδει[7], φράσις, ἣν θὰ ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς συμπεραίνω ἐκ τοῦ ὀνόματος ἀρχαίας πόρνης Πανδοσία[8] καὶ τοῦ εἰς πόρνην ἀποδιδομένου ἐπιθέτου δωσίπυγος[9] καὶ ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ καὶ

τικὸν τῆς Ρόδου, στίχ. 574 (CG, σ. 50). Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 234, 382 (Krumbacher). Καὶ νῦν φιλῶ σημαίνει διακορεύω ἢ βινῶ.

1. «'Εσθίων, πίνων καὶ γαμῶν», φέρεται εἰς τοὺς Στρωματεῖς τοῦ Κλήμεντος, 8, 12, 78. Σαχλίκη, 'Αφήγησις παράξενος, στίχ. 835, 870. 'Εν Κρητικῷ ἐγγράφῳ τοῦ 1184 ἀναφέρεται τοποθεσία Χαμογαμήσι (Miklosich-Müller, Acta et Diplomata, 3, 237). 'Εν μεσαιωνικῷ γλωσσαρίῳ ἀναγινώσκομεν: «γαμέας· ὀχευτής», ὡς καὶ νῦν ἐν Πόντῳ (Φ. Κουκουλέ, Περὶ τῶν καταλήξεων -έας, -βρόχι, -αῖος, Λεξικογραφικὸν 'Αρχεῖον, 6, 253)· «λεῖπε δὲ τὸν γαμέα», φέρεται καὶ ἐν τῷ 'Επαίνῳ τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 900.

2. Λουκιανοῦ, Λούκιος ἢ ὄνος, § 32.

3. Στράβωνος, Γεωγραφικά, 6α, 8. Ἐπιθι καὶ Εὐΐου Ληναίου, 'Απόρρητα, 153.

4. Κλήμεντος, Παιδαγ., 3, 3 (σ. 249, 3· Stählin). Πβ. τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Πλούτου τοῦ 'Αριστοφάνους, 958 καὶ βλ. Εὐΐου Ληναίου, 'Απόρρητα, 153, 155.

5. Karl Krumbacher, Mittelgriechische Sprichwörter, σ. 85.

6. 'Αρισταινέτου, 'Επιστολαί, βιβλ. Β', ἐπιστ. 7, σ. 150 (Boissonade). 'Ενταῦθα ἡ νέα λέγει πρὸς τὸν νέον: «Τὸν ἐμὸν ὡς ἐρωτικὸς ἤδη νενόηκας πόθον. Τί φής; ποιήσεις ἤδη; Ποιήσεις, οἶδα ἐγώ». Βλ. καὶ Σαχλίκη, 'Αφήγησις παράξενος, στίχ. 835, 847, 888 καὶ Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 652, 675 (Krumbacher).

7. Πβ. καὶ τὸ παρὰ Σαχλίκῃ:

χαροκοπᾷ ἡ πολιτικὴ καὶ δίδει τὸ κορμίν της

(CG, στίχ. 256, σ. 73· πβ. καὶ στίχ. 362). Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον παρέχειν καὶ χαρίζεσθαι. Λουκιανοῦ, 'Εταιρικοὶ διάλογοι, 5.

8. ΕΠ, 1921.

9. 'Εκ φράσεων τὸ σῶμα δοῦναι, χρήσασθαι καὶ διδόναι τὴν πυγήν. Κ. Κόντου, Φιλολογικὰ σύμμικτα ('Αθηνᾶς, 5, 127).

τὸ παρὰ Κλήμεντι ἀνέκδοτον, καθ' ὅ, ὅταν τις εἶπε πρὸς παρθένον: «γέγραπται παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου», ἐκείνη, μὴ ἐννοήσασα τὴν ἀσελγῆ φράσιν καὶ νομίσασα ὅτι τῆς ὁμιλεῖ περὶ γάμου, τοῦ ἀπήντησε: «περὶ γάμου τῇ μητρὶ διαλέγου»[1]. Προσθετέον ὅτι, ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ δίδει, παρὰ Σαχλίκῃ[2] κεῖται: «δίδει τὸ κορμίν της» καὶ ἐν τῷ Ἐπαίνῳ τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν: «δανείζει τὸ κορμί»[3].

Πᾶσαι, ἐννοεῖται, αἱ ἀνωτέρω φράσεις καὶ λέξεις θὰ ἦσαν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους πάγκοινοι, ἀφ' οὗ καὶ σήμερον ἔτι εἶναι τοιαῦται. Εἰρήσθω δ' ὅτι οἱ Βυζαντινοί, ἀντὶ τοῦ βινεῖν, ἔλεγον ποιεῖν τὴν πρᾶξιν[4].

Ἐν τέλει ἂς προσθέσωμεν ὅτι οἱ διαρκῶς μετὰ πορνῶν συναναστρεφόμενοι καὶ τὰς μετὰ γυναικῶν μείξεις συχνὰ ἐπιδιώκοντες καὶ εἰς Ἀφροδίτην νοσοῦντες ἐκαλοῦντο λούπακες[5].

Τὰ αἰδοῖα καθ' ὅλου ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κρυφὰ μέλη[6] ἢ τὰ ἄσχημα[7] ἢ ἀναγκαῖα[8], τὰ ἀνδρικὰ δὲ γείτονες[9].

Παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκομεν: «γίτονας· τὰ δύο αἰδοῖα»[10]. Φέρεται δὲ καὶ παρ' Ἀριστοφάνει ἡ λέξις εἰς τοὺς Ἀχαρνεῖς (στίχ. 1149).

Εἰδικῶς τὸ ἀνδρικὸν μόριον ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν πολλῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ νῦν ἐν Κρήτῃ καὶ Κυκλάσι, νεῦρον[11], ἐπὶ τὸ σεμνότερον δὲ δέμας[12], ὡς ἤδη παρὰ τῷ κωμικῷ Πλάτωνι, καὶ βάμβαλον δέ, φρονῶ,

1. Κλήμεντος, Στρωματεῖς, 3, 4 (27, 3· Stählin).
2. Σαχλίκη, Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι, στίχ. 256 (CG, σ. 73).
3. Ἔπαινος τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν, στίχ. 1155 (Krumbacher).
4. Μόσχου, Λειμωνάριον, PG, 87[3], 2956.
5. Κοσμᾶς Ἱεροσολυμίτης, PG, 38, 548.
6. Οὕτως ἐν μεταγενεστέρῳ χειρογράφῳ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. 1350, φ. 93β. Νῦν ἐν Ρόδῳ κρυφὰ καλοῦνται τὰ αἰδοῖα, ἐν Κῷ δὲ μέλος τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.
7. Μάρκου Διακόνου, Βίος τοῦ ἁγίου Πορφυρίου, 59 (σ. 48. 1· Grégoire-Kugener). Νῦν οἱ Κερασούντιοι τὰ αἰδοῖα καλοῦσιν ἄδκεμα κρέατα. Πβ. καὶ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ φράσιν: «κρέας θὰ μπῇ, κρέας θὰ βγῇ», ἐν ᾗ τὸ πέος ὑποδηλοῦται.
8. «Τὸ αἰδοῖον ἀναγκαῖόν τε καλεῖται καὶ τῆς ἀνάγκης ἐστὶ σύμβολον» (Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 1, 47). Ι. Δαμασκηνοῦ, Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ, PG, 96, 1113.
9. Ἐν Πόντῳ γεῖτον λέγεται τὸ ἀνδρικὸν αἰδοῖον. Φ. Κουκουλέ, Ἡσυχιανά, ἐν Ἀθηνᾶς, 27, 63.
10. Ἡσύχιος, ἐν λέξει. Πβ. καὶ Εὐΐου Ληναίου, Ἀπόρρητα, 11.
11. ΕΠ, 1283, 33. Ἡ λέξις φέρεται καὶ ἐν τῇ Παιδιοφράστῳ διηγήσει τῶν τετραπόδων ζῴων, στίχ. 635 (CG, 163.) Πβ καὶ τὸν κωμικὸν Πλάτωνα παρ' Ἀθηναίῳ, I, 5c, καὶ ἔπιθι Εὐΐου Ληναίου, Ἔνθ' ἀν., 47, 48. Νῦν νεῦρο ἐν Κρήτῃ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι λέγεται τὸ ἀνδρικὸν μόριον, νεῦρος δὲ (τὸ) ἐν Μυκόνῳ.
12. ΕΠ, 1283, 33. Τὸ δέμας ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης καὶ παρὰ τῷ κωμικῷ Πλάτωνι (Ἔνθ' ἀν.). Εὐΐου Ληναίου, Ἔνθ' ἀν.

ἀφ' οὗ καὶ σήμερον οἱ Αἰγιεῖς καὶ Αἰγινῆται μπάμπαλο τοῦτο καλοῦσιν, ὡς βαμβαλίζον, ἤτοι αἰωρούμενον. Γράφει ἄλλως ὁ Ἡσύχιος: «βάβαλον· αἰδοῖον»· καὶ πάλιν: «βάμβαλον· ἱμάτιον καὶ τὸ αἰδοῖον Φρύγες»[1].

Πρὸς τούτοις τὸ αὐτὸ ἐκαλεῖτο καὶ βίλλος καὶ βιλλίν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρωδιανὸς καὶ ὁ Ἡσύχιος (ἐν λ. βιλλᾶς) καὶ ὡς ἐπιβεβαιοῦσι καὶ τὰ σημερινὰ βίλλος καὶ βιλλίν[2].

Πολὺ διαδεδομένη ἦτο καὶ ἡ ὀνομασία τὸ φυσικὸν καὶ ἡ φύσις[3], νῦν φύσι, ἣν σημασίαν ἔχομεν μνημονευομένην παρὰ τῷ Καισαρείας Ἀρέθᾳ[4], ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ τοῦ Θεοφάνους[5], ἐν ἐπιγράμματι τῆς Παλατίνης Ἀνθολογίας[6], παλαιότερον ἐν τοῖς παπύροις[7] καὶ μεταγενεστέρως ἐν τῷ Ἐπαίνῳ τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν (στίχ. 101). Ὅτι δὲ τὸ ἀνδρικὸν μόριον θὰ ἐχαρακτηρίζετο, ὡς καὶ σήμερον, ὡς αὐτή, δεικνύει ἡ Βυζαντινὴ παροιμία (Krumbacher, MGS, σ. 167): «πτωχὸς ἢ πλούσιος, ἂν αὐτὴν οὐ βάλῃ, οὐδὲν κοιμᾶται».

Ἀπὸ τὰς Ἀσίζας τῆς Κύπρου μανθάνομεν ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐκαλεῖτο βέργα[8], τὸν τύπον δὲ τσουτσούνα καὶ ψωλὴ μᾶς παραδίδει ὁ αἰσχρολόγος Σαχλίκης[9], τὸ ἀρσενικὸν δὲ ψῶλος τὸ Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν[10].

Ἐν τῷ Λεξικῷ τέλος τοῦ da Somavera λέγεται σάρκα, καθ' ἑβραϊκὴν ἐπίδρασιν, ἀφ' οὗ ἡ λέξις βασὰρ ἐδήλου καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸ γεννητικὸν μόριον[11].

---

1. Ἡσύχιος, ἐν λ. βάβαλον. Φ. Κουκουλέ, Ἡσυχιανὰ (Ἀθηνᾶς, 27, 63). Εὐΐου Ληναίου, Ἔνθ' ἀν., 61.

2. Εὐΐου Ληναίου, Ἔνθ' ἀν., 62.

3. Α. Κούζη, Μητροδώρας τὸ περὶ γυναικείων παθῶν τῆς μήτρας (Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 20, 55).

4. Εἰς Λουκιανοῦ, Εὐνοῦχον, 10: «εάλω· ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχων· κακέμφατον τοῦτο καὶ ὅ φασιν οἱ ἰδιῶται φύσιν πρὸς φύσιν». Νῦν φύσι λέγεται τὸ ἀνδρικὸν μόριον παρὰ τοῖς Ποντίοις, ἐν Κύπρῳ, Θράκῃ, Κρήτῃ, Λακωνικῇ, Σάμῳ καὶ Κύθνῳ.

5. «Ἀποσφάζουσιν Ἀθανάσιον τὸν μέγαν πατριάρχην Ἀντιοχείας, βαλόντες τὴν φύσιν αὐτοῦ ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», Θεοφάνους, Χρονογρ., 1, 296, 19 (De Boor).

6. V, 44.

7. Wessely, Zauberpapyri von Paris und London, στίχ. 318.

8. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (MB, 6, 163, 17· 415, 5). Ἡ ὀνομασία καὶ ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ποιήματι Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρῃ κορίτσι, στίχ. 42 (CG, σ. 107). Νῦν βέργα ἐν Κεφαλληνίᾳ λέγεται τὸ ἀνδρικὸν μόριον.

9. Σαχλίκη, Ἀφήγησις παράξενος, στίχ. 835 (Παπαδημητρίου).

10. Στίχ. 300.

11. Α. Κοραῆ, Ἄτακτα, 4, 490. Νῦν ἐν Λακωνικῇ καὶ Κύπρῳ σάρκα λέγεται τὸ αἰδοῖον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, ἐν ᾧ ἐν Κρήτῃ μόνον τὸ τῆς γυναικός.

Εἰρήσθω ὅτι τὸ ἄκρον τῆς βαλάνου κατὰ τὰ ἁγιολογικὰ κείμενα ἐκαλεῖτο βαλάνιον[1], πρὸς δὲ καὶ καυλός[2], νῦν καυλί.

Οἱ ὄρχεις τοῦ ἀνδρὸς ἐλέγοντο τότε λιμπὰ[3] καὶ βόλοι δέ, βολέας δ' ἐκαλεῖτο ὁ τοιούτους μεγάλους βόλους ἔχων[4].

Πρὸς τούτοις ἐκαλοῦντο, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις, δίδυμοι, ἀλλὰ καὶ διδύμια[5] καὶ ὄρχεις καὶ παραστάται[6] καὶ μήδεα[7], λέξις συνδετέα πρὸς τὸ μέζεα, τὰ ὁποῖα παρ' Ἡσιόδῳ δηλοῦσι τὰ αἰδοῖα[8]. Ὅρα ὅτι καὶ παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται: «μεζός· αἰδοῖον» καὶ εἰς τὸ Etymologicum Gudianum (p. 383, 13): «μέζεα· τὰ αἰδοῖα ὅτι μέσεά ἐστι τῆς οὐρᾶς, Σικελοὶ δὲ καὶ Ταραντῖνοι μέσα αὐτὰ καλοῦσι».

Ἀνωτέρω εἶπον ὅτι τὸ ἀνδρικὸν μόριον ἐκαλεῖτο φύσις. Διὰ τῆς αὐτῆς ὅμως λέξεως ἐδηλοῦτο καὶ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Ἱπποκράτους[9] καὶ βραδύτερον τοῦ Καισαρείας Ἀρέθα, μαρτυροῦντος, ὡς εἴρηται, ὅτι εἶδος βινητικοῦ σχήματος ἐλέγετο τότε φύσις πρὸς φύσιν[10]. Προστεθείσθω ὅτι καὶ ἐν Νομοκάνονι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος φύσις καλεῖται τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον[11], οὕτω δὲ τὸ καλοῦσι καὶ οἱ Ἠπειροθεσσαλοί.

Παρ' ἀρχαίοις τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον ἐκαλεῖτο κύσθος. Ὅτι ἡ ὀνο-

---

1. Διήγησις τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου (Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Varia Græca sacra, 24, 16).

2. ΕΠ, 1485, 48. Ὅρα ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Δημητσάνῃ καυλὶ λέγεται τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.

3. Ἀσίζαι τῆς Κύπρου (ΜΒ, 6, 347, 20). Λεοντίου Μαχαιρᾶ, Χρονικ., 1, 268, 254 (Dawkins). Νῦν οἱ ὄρχεις λέγονται λιμπὰ ἐν Ζακύνθῳ, Κεφαλληνίᾳ, Στερεᾷ Ἑλλάδι, Ἠπείρῳ, Καστορίᾳ καὶ Ἀδριανουπόλει.

4. Βλ. τοῦ παρόντος τόμου σελ. 454. Βόλια νῦν ἐν Χίῳ λέγονται οἱ ὄρχεις.

5. Διδύμια, ἤδη παρὰ Γαληνῷ. Ἡ ὀνομασία καὶ ἐν τῇ Διηγήσει τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου (Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Varia Græca sacra, 45, 9). Ἐν κώδικι ΙΘ' αἰῶνος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. 1350, φ. 99α, οἱ ὄρχεις καλοῦνται διδύμια, οὕτω δὲ καὶ σήμερον ἐν Ζακύνθῳ καὶ Πελοποννήσῳ, δύμια δ' ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀρναίᾳ Χαλκιδικῆς· βλ. καὶ Α. Κοραῆ, Ἄτακτα, 2, 109. Τὰ διδύμια ἀναφέρει καὶ Γεράσιμος Βλάχος ὁ Κρὴς ἐν τῷ Θησαυρῷ του.

6. Κατὰ τὸν Πολυδεύκη, Ὀνομαστ., 2, 174: «Παραστάται· πόροι ἀπὸ τῶν ὄρχεων εἰς τὸν οὐρητῆρα κατάγοντες καὶ ἐκπέμποντες τὸ σπέρμα».

7. «Ἰστέον δὲ ὅτι μήδεα παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ οἱ ὄρχεις παρὰ τὸ μέδειν ὅ ἐστι ἄρχειν, ἀρχὴ γάρ τις ἐν ζῴοις καὶ αὐτοί, ὡς δηλοῦσιν οἱ παλαιοί», ΕΠ, 234, 30. «Μήδεα καλεῖται τά τε βουλεύματα καὶ τὰ αἰδοῖα», Ἀρτεμιδώρου, Ὀνειροκρ., 43, 10.

8. Ἡσιόδου, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 510. Πβ. καὶ τὸ παρ' Ἡσυχίῳ: «μεζός· αἰδοῖον».

9. Ἱπποκράτους, Περὶ γυναικ., Β', 37 (Α. Κοραῆ, Ἄτακτα, 4, 661). Ἀρτεμιδώρου, Ἐνθ' ἀν., 265, 24.

10. Ἀρέθα, Σχόλια εἰς Λουκιανοῦ Εὐνοῦχον, 10 (Λαογραφ., 4, 260).

11. Ν. Πολίτου, Ἓν κεφάλαιον νομοκάνονος (Λαογραφ., 4, 386).

μασία αὕτη δημωδῶς θὰ διετηρήθη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους πείθει ἡ σημερινὴ ὀνομασία σ υ σ τ ὶ = κυσθὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς κάτω Ἰταλίας [1] (Καλαβρίας) καὶ τὰ σημερινὰ χ ύ σ τ ο ς ἐν Σάμῳ, Ζακύνθῳ, Κεφαλληνίᾳ, Κρήτῃ, Ἀθήναις καὶ Κύπρῳ, ὁ χ ύ σ τ ο ν ἐν Πόντῳ, ὁ κ ύ σ τ ε ἐν Τσακωνίᾳ [2] καὶ χ ύ σ τ ρ ο ἐν Κρήνῃ.

Κοινότατον καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας συνηθέστατα περιφερόμενον ἦτο τὸ μ ο υ ν ί ν [3], τὸ ὁποῖον ἄλλοι ἄλλως ἐτυμολογοῦσιν. Οὕτως ὁ Hubert Pernot σχετίζει τὴν λ. πρὸς τὸ βουνὶν (mons veneris [4]), ἣν γνώμην ἀσπάζεται καὶ ὁ G. Rohlfs [5], ὁ P. Kretschmer δὲ πρὸς τὸ Βενετικὸν monin, mona, τὸ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον δηλοῦν [6], ὁ Κοραῆς πρὸς τὸ Σικελιωτικὸν μυλλὸς [7] καὶ ὁ Γ. Χατζιδάκις πρὸς τὸ εὐνίον - εὐνί [8].

Τὸ αὐτὸ ἐλέγετο καὶ κ τ έ ν ι ο ν κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, τὸν Πολυδεύκη, τὸν Μιχαὴλ Ψελλὸν καὶ τὸν Θεσσαλονίκης Εὐστάθιον [9], ἣν ὀνομασίαν διετήρησαν καὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, οἵτινες τὸ περὶ τὸ ἐφήβαιον τοῦ γυναικείου αἰδοίου μέρος καλοῦσι χ τ έ ν ι, τινὲς δὲ καὶ ἀ π ό χ τ ε ν ο.

Ἡ σχισμὴ τοῦ γυναικείου αἰδοίου, τὸ σ κ ι σ τ ὸ σήμερον, κατὰ τὸν Πολυδεύκη [10], ἐκαλεῖτο σ χ ί σ μ α καὶ δ ι ά σ φ α γ μ α.

Προστεθείσθω ὅτι νῦν οἱ κάτοικοι τῆς Κῶ τὴν γυναικείαν αἰδῶ καλοῦσιν, ὡς εἶπον, μ έ λ ο ς, ὀνομασία ἥτις φαίνεται καὶ μεσαιωνική, ἂν μὴ καὶ ἀρχαία. Τέλος ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ τὸ τῆς γυναικὸς αἰδοῖον θὰ ἐκάλουν, ὡς ἤδη ὁ Ἀριστοφάνης (Εἰρήνη, 1951), σ ῦ κ ο ν, δῆλον καθίσταται ἐκ τοῦ ὅτι οὕτω καὶ νῦν καλοῦσιν αὐτὸ οἱ ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ Οἰνόης τοῦ Πόντου ὁρμώμενοι, ὡς καὶ οἱ Ρόδιοι καὶ οἱ κάτοικοι Βελβενδοῦ Μακεδονίας.

---

1. G. R o h l f s, Etymologisches Wörterbuch der Unteritalienischen Gräzität, ἐν λ. κύσθος. Πβ. καὶ τὸ παρ' Ἡσυχίῳ: «κυσός· ἡ πυγὴ ἢ γυναικεῖον αἰδοῖον».
2. Βλ. καὶ Ε ὐ ΐ ο υ Λ η ν α ί ο υ, Ἀπόρρητα, 24.
3. Διήγησις παιδιόφραστος τῶν τετραπόδων ζῴων, στίχ. 467 (CG, σ. 157).
4. Ἐν Jahresber. f. rom. Philologie, 5, 368.
5. G. R o h l f s, Ἔνθ' ἀν., ἐν λ. μοῦνος.
6. P. K r e t s c h m e r, Der lesbische Dialect, 421.
7. Α. Κ ο ρ α ῆ, Ἄτακτα, 5, 221.
8. G. H a d z i d a k i s, Einleitung, 39. Ε ὐ ΐ ο υ Λ η ν α ί ο υ, Ἀπόρρητα, 36.
9. Κ λ ή μ ε ν τ ο ς, Προτρεπτικός, Β', 22, 5 (1, 17, 11· Stählin). Π ο λ υ δ ε ύ κ ο υ ς, Ὀνομαστ., 2, 174. «Ὁ γυναικεῖος κ τ ε ί ς, οὕτω γὰρ ὀνομάζουσι τὴν αἰδῶ αἰσχυνόμενοι», Μ ι χ α ὴ λ Ψ ε λ λ ο ῦ, Μικρότερα ἔργα (Boissade, 440 ἑξ.). «Ὁ δὲ κτεὶς καὶ ἐπὶ τοῦ κρυφίου σωματικοῦ λέγεται, τὴν κλῆσιν ἔχων διὰ τὰ περὶ αὐτὸν ραβδώματα», ΕΠ, 1485, 48. Βλ. καὶ Ε ὐ ΐ ο υ Λ η ν α ί ο υ, Ἀπόρρητα, 17 καὶ Α. Κ ο ρ α ῆ, Ἄτακτα, 2, 213. Τὸ κτένιον εἶναι τὸ τῶν ἀρχαίων ἐ φ ή β α ι ο ν.
10. Π ο λ υ δ ε ύ κ ο υ ς, Ὀνομαστ., 2, 174.